

ข้อพิจารณาและปัญหาการเลิกสัญญาเช่าซื้อ(รถยนต์)

(Consideration and Problems of the Rescission of Hire – Purchase Contract
(Automobile))

รักเกียรติ เจนสรรพกิจกุล*

ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำกองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา

บทนำ

สัญญาเช่าซื้อทรัพย์สินโดยเฉพาะสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ปัจจุบันได้รับความนิยมอย่างสูงจากผู้บริโภคทั้งหลาย ซึ่งผู้ประกอบการในฐานะผู้ให้เช่าซื้อซึ่งส่วนใหญ่เป็นสถาบันการเงินหรือบริษัทจำกัดในเครือของผู้ผลิตและจำหน่ายรถยนต์ จะกำหนดแบบฟอร์มสัญญามาตรฐานให้ผู้ประกอบการธุรกิจได้เปรียบผู้เช่าซื้อ โดยผู้เช่าซื้อซึ่งเป็นประชาชนทั่วไปต้องจำยอมที่จะทำสัญญาโดยไม่มีอำนาจเจรจาต่อรองแก้ไขได้ ต่อมาภาครัฐได้เล็งเห็นความไม่เป็นธรรมดังกล่าว จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๑ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค โดยกำหนดให้ผู้เช่าซื้ออยู่ในความหมายของผู้บริโภค และผู้ให้เช่าซื้อหมายความรวมถึงผู้ประกอบการธุรกิจด้วย มีผลให้การทำสัญญาเช่าซื้อนอกจากจะตกอยู่ภายใต้บังคับของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๗๒ ถึงมาตรา ๕๗๔ แล้วยังต้องอยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคดังกล่าวด้วย ซึ่งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคฯ มาตรา ๓๕ ตรี กำหนดให้คณะกรรมการว่าด้วยสัญญา มีอำนาจกำหนดให้ผู้ประกอบการขายสินค้าหรือให้บริการเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญาได้ ซึ่งตามมาตราดังกล่าวและพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการกำหนดธุรกิจที่ควบคุมสัญญาและลักษณะของสัญญา จึงได้มีการออกประกาศให้ธุรกิจเช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญาโดยออกเป็นประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. ๒๕๔๓ ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๔๓ เป็นต้นไป ประกาศดังกล่าวมีผลให้การทำสัญญาเช่าซื้อรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ ตั้งแต่วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๔๓ ต้องตกอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ตามประกาศด้วย ซึ่งตามข้อ ๔ ของประกาศกำหนดสาระสำคัญเกี่ยวกับการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อของผู้ให้เช่าซื้อว่า ผู้ให้เช่าซื้อ มีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อได้ในกรณีผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อรายงวด ๓ งวดติด ๆ กัน และผู้ให้เช่าซื้อ มีหนังสือบอกกล่าวผู้เช่าซื้อให้ใช้เงินรายงวดที่ค้างชำระนั้นภายในเวลาอย่างน้อย ๓๐ วัน นับแต่วันที่ผู้เช่าซื้อได้รับหนังสือและผู้เช่าซื้อละเลยเสียไม่ปฏิบัติตามหนังสือบอกกล่าวนั้น จะเห็นได้ว่าการบอกเลิกสัญญาของผู้ให้เช่าซื้อตามประกาศแตกต่างกับที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๗๔ วรรคหนึ่ง แต่ศาลฎีกาพิพากษาว่าประกาศของคณะกรรมการควบคุมสัญญาดังกล่าวซึ่งออกโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคฯ เป็นกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ของผู้ให้เช่าซื้อต้องต้องบังคับตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาดังกล่าว หากในสัญญาเช่าซื้อกำหนดข้อยกเว้นตามประกาศฯ ข้อสัญญาดังกล่าวจะไม่มีผลบังคับและตกเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๑ สอดคล้องกับบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๓๕ ตรี ที่กำหนดให้สัญญาใดที่ไม่ใช้ข้อสัญญาตามที่คณะกรรมการสัญญากำหนด ให้ถือว่าสัญญานั้นใช้ข้อสัญญาที่คณะกรรมการสัญญากำหนดขึ้นมา

ปัจจุบันสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ระหว่างผู้ประกอบการและผู้บริโภคจะกำหนดข้อสัญญาเช่าซื้อในส่วนการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อสอดคล้องกับประกาศคณะกรรมการดังกล่าว แต่มีบางกรณีที่มีปัญหา

การตีความและบังคับใช้ข้อสัญญาดังกล่าว โดยเฉพาะในกรณีการบอกเลิกสัญญาของผู้ให้เช่าซื้อยังไม่เกิดผลตามข้อกำหนดของสัญญา แต่ผู้เช่าซื้อนำรถที่เช่าซื้อมาคืนภายในกำหนดระยะเวลา ๓๐ วันตามหนังสือบอกกล่าวทางถาม ผู้ให้เช่าซื้อรับไว้โดยมิได้โต้แย้งหรือสงวนสิทธิที่จะเรียกค่าเสียหาย ซึ่งศาลฎีกาวินิจฉัยว่า เป็นการผิดสัญญาต่างสมควรใจเลิกสัญญาโดยปริยายไม่ใช่เลิกสัญญาโดยผลของสัญญา เพราะเหตุผู้เช่าซื้อผิดนัดผิดสัญญา จึงไม่มีสิทธิและหน้าที่ตามสัญญาต่อไป ผู้ให้เช่าซื้อเรียกค่าขาดราคาโดยอาศัยสัญญาซึ่งระงับไปแล้วไม่ได้ ซึ่งต่อมาศาลฎีกาได้วินิจฉัยและพิพากษาในคดีที่ข้อเท็จจริงและปัญหาเดียวกันตามมาอีกหลายฎีกา แต่มีความเห็นของนักกฎหมายอีกฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อที่ไม่เห็นด้วยและถือว่ากรณีดังกล่าวถือว่าเป็นการเลิกสัญญาโดยข้อสัญญาแล้ว บทความนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษาทฤษฎีและหลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญา การเลิกสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การเลิกสัญญาตามสัญญาเช่าซื้อ แนวคำพิพากษาศาลฎีกา ตลอดจนข้อพิจารณาฝ่ายที่เห็นพ้องและเห็นต่างกับคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยว่าสัญญาเช่าซื้อเลิกกันโดยปริยายที่เป็นปัญหาข้างต้น ทั้งนี้เพื่อพัฒนาการตีความข้อสัญญา พร้อมกับเสนอแนวทางในการแก้ไขเพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการกำหนดข้อสัญญาเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคอย่างแท้จริงและเป็นธรรมแก่ผู้ประกอบการ

๑. ทฤษฎี หลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญา

๑.๑ หลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนา (Principle of Autonomy of Will)
หลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนาเป็นทฤษฎีที่นักปรัชญาทางกฎหมายสมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ให้การสนับสนุน หลักดังกล่าวมีที่มาจากแนวคิดที่ว่าโดยหลักแล้วทุกคนมีเสรีภาพซึ่งจะถูกจำกัดได้ด้วยความสมัครใจของตนเท่านั้น เนื่องจากกฎเกณฑ์ที่คู่สัญญาที่มีความขัดแย้งกันตกลงถือเอาเป็นกฎเกณฑ์ระหว่างกันย่อมดีที่สุด ดังนั้น คู่สัญญาจึงมีอำนาจเต็มที่ในการทำสัญญาโดยลำพัง รัฐจะไม่ออกกฎหมายเพื่อจำกัดการทำสัญญาของเอกชนเว้นแต่เห็นสมควรเป็นกรณีพิเศษ ดังนั้นหลักนี้จึงมีความหมายว่าเจตนาของเอกชนมีค่าเหนือกว่าสังคม (La Primante' de Individu sur la Scoiete)^๑ หลักเรื่องความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนาเป็นทฤษฎีที่พบอยู่ในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) มากกว่าระบบจารีตประเพณี (Common Law)

๑.๒ หลักเสรีภาพในการทำสัญญา (Freedom of Contract)

หลักเสรีภาพในการทำสัญญาให้ความสำคัญต่อเสรีภาพของเอกชนที่จะใช้สัญญาเป็นเครื่องมือในการกำหนดนิติสัมพันธ์ของตน กล่าวคือเป็นอำนาจอิสระของเอกชน (Private Autonomy) ซึ่งจะถูกจำกัดได้ด้วยความสมัครใจเท่านั้น จึงเป็นเครื่องรับรองเสรีภาพในการกระทำ แนวความคิดนี้ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาและในประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศฝรั่งเศส โดยมีหลักที่บัญญัติว่า การตกลงร่วมกันของคู่สัญญาคือกฎหมาย^๒ สาระสำคัญของหลักดังกล่าวมีอย่างน้อย ๒ ประการคือ คู่กรณีต้องมีเสรีภาพในการตกลงทำสัญญาและมีเสรีภาพในการกำหนดเนื้อหาแห่งสัญญา โดยรัฐจะเข้าแทรกแซงให้น้อยที่สุด

^๑ ไตรรัตน์ เกื้อสกุล, สัญญาเช่าซื้อที่ไม่เป็นธรรมกับการคุ้มครองผู้บริโภค น. ๑

file:///c:/users/COJ/download/๒๕๔๓

^๒ ไตรรัตน์ เกื้อสกุล, สัญญาเช่าซื้อที่ไม่เป็นธรรมกับการคุ้มครองผู้บริโภค น. ๑๕

file:///C:/Users/COJ/Downloads/๒๕๔๓-๑๒๖.pdf

๑.๓ หลักสัญญาต้องเป็นไปตามสัญญา (Pacta Sunt Servanda)

หลักสัญญาต้องเป็นไปตามสัญญานี้ เมื่อคู่สัญญากำหนดเนื้อหาของสัญญาไว้อย่างไร สัญญานั้นก็ย่อมเกิดผลในทางกฎหมาย ตามที่คู่สัญญากำหนดไว้ แม้เนื้อหาของสัญญาจะแตกต่างไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ก็ตาม เว้นแต่เป็นกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีต่อประชาชน หรือต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมายหรือเป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม เป็นต้น

๑.๔ หลักเสรีภาพในการทำสัญญาตามความหมายใหม่

หลักนี้เกิดจากการที่มีผู้โต้แย้งทฤษฎีและผลที่เกิดจากการใช้หลักเสรีภาพในการทำสัญญา เนื่องจากในความเป็นจริงมีความสัมพันธ์หลายประการที่สังคมหรือรัฐต้องยื่นมือเข้ามาควบคุมเสรีภาพในการทำสัญญา อีกทั้ง ในสภาวะเศรษฐกิจและสังคมที่ขยายตัวไปมาก การเกิดของระบบนายทุนซึ่งเป็นผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจในสังคมทำให้เกิดแนวความคิดในการจำกัดเสรีภาพในการทำนิติกรรมสัญญา เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันให้มากที่สุด จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายเพื่อควบคุมและจำกัดขอบเขตการแสวงหาประโยชน์จากหลักเสรีภาพในการทำสัญญา จนเกิดแนวคิดข้อจำกัดเสรีภาพในการทำนิติกรรมสัญญา (Restrain to Freedom of Contract) ซึ่งเห็นว่าการปล่อยให้มีเสรีภาพในการทำสัญญาอาจนำมาซึ่งความไม่เป็นธรรมในสังคม หลักเสรีภาพในการทำสัญญาตามความหมายใหม่จึงเป็นเรื่องที่กฎหมายตระหนักถึงอำนาจต่อรองของคู่สัญญาที่ไม่เท่าเทียมกันหลักกฎหมายว่าด้วยการเลิกสัญญาในระบบกฎหมายไทย

๒. หลักกฎหมายการเลิกสัญญาในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

การเลิกสัญญาเป็นกรณีที่คู่สัญญาทำให้สัญญาระงับสิ้นผลอย่างเด็ดขาดโดยเจตนาของคู่สัญญา เมื่อมีการเลิกสัญญาย่อมเป็นการทำลายบ่อเกิดแห่งหนี้และนิติสัมพันธ์ที่เคยเกิดขึ้นทั้งหมดเสมือนหนึ่งว่าไม่เคยมีนิติสัมพันธ์เกิดขึ้นเลย และเมื่อสัญญานับหนึ่งดำรงอยู่เพื่อเป็นฐานรองรับหรือเป็นบ่อเกิดแห่งหนี้ที่ได้ชำระกันไปแล้ว^๓ การเลิกสัญญาโดยทั่วไปย่อมมีผลทำให้คู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๙๑ ได้กำหนด ทั้งนี้การเลิกสัญญาโดยเจตนาของคู่สัญญาเพื่อให้สัญญาระงับสิ้นอาจเกิดได้สองกรณีกล่าวคือ กรณีที่หนึ่งเป็นการเลิกสัญญาโดยการแสดงเจตนาบอกเลิกสัญญาฝ่ายเดียวของคู่สัญญาฝ่ายที่มีสิทธิเลิกสัญญา (right of rescission contract) กรณีที่สองเป็นการเลิกสัญญาโดยเจตนาของคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย (mutual consent)

๒.๑ การเลิกสัญญาโดยเจตนาคู่สัญญาฝ่ายเดียว

การเลิกสัญญากรณีแรกเกิดจากการที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งใช้สิทธิเลิกสัญญา (right of rescission contract) แต่เพียงฝ่ายเดียวต่อคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๓๘๖ บัญญัติว่า “คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเลิกสัญญาโดยข้อสัญญาหรือโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย การเลิกสัญญาเช่นนั้นย่อมทำได้ด้วยแสดงเจตนาแก่อีกฝ่ายหนึ่ง” เมื่อพิจารณาตัวบทอาจเห็นได้ว่าสิทธิเลิกสัญญา (right of rescission) อาจก่อตั้งขึ้นจากข้อสัญญาที่ได้กระทำขึ้นจากคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายทางหนึ่ง หรือ อาจก่อตั้งขึ้นโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายอีกทางหนึ่ง และสิทธิของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งในการเลิกสัญญาย่อมเป็นอำนาจที่กฎหมายรับรองและบังคับให้แต่เพียงฝ่ายเดียวโดยไม่จำเป็นต้องได้รับความเห็นชอบหรือยินยอม (consent) จากคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งแต่อย่างใด และคู่สัญญาฝ่ายที่มีสิทธิเลิกสัญญาย่อมมีสิทธิขาดที่จะ

^๓ ศนันท์กรณ โสถิพันธุ์, คำอธิบายนิติกรรม- สัญญา, พิมพ์ครั้งที่ ๒๑ (กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, ๒๕๖๐)

เลือกบังคับใช้ สิทธินั้นตามความประสงค์ของตนกล่าวคือจะเลิกสัญญาหรือไม่เลิกสัญญาก็ได้ถ้าเลือกที่จะไม่เลิกสัญญาย่อมทำให้สัญญามีผลตามกฎหมายอยู่ต่อไป^๕ นอกจากนี้การใช้สิทธิเลิกสัญญา (exercise right of rescission) ถือเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียว^๖ และเป็นการแสดงเจตนาฝ่ายเดียวที่ต้องมีผู้รับเจตนา โดยอยู่ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติว่าด้วยการแสดงเจตนาในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งการแสดงเจตนาเลิกสัญญาจะมีผลเป็นการเลิกสัญญาต่อเมื่อเจตนาได้ส่งไปถึงผู้รับการแสดงเจตนา และการเลิกสัญญาที่มีผลสมบูรณ์แล้วย่อมไม่อาจบอกถอนได้ตามมาตรา ๓๘๖ วรรคสอง^๗ อีกด้วย

(๑) สิทธิเลิกสัญญาโดยข้อสัญญา ด้วยเหตุที่สัญญาย่อมเกิดขึ้นจากพื้นฐานแห่งหลักเสรีภาพในการแสดงเจตนา (freedom of contract) และหลักอิสระในทางแพ่ง (party autonomy) ของคู่กรณีตามสัญญาเป็นที่ตั้ง และสัญญาที่ผูกพันแน่นหนาก่อให้เกิดความหมายของคู่สัญญาจึงมีโอกาสที่จะบอกเลิกความผูกพันได้ตามแต่เงื่อนไขแห่งข้อสัญญาที่คู่สัญญาได้ตกลงกันไว้ นอกจากนี้คู่สัญญาอาจจัดทำสัญญาขึ้นโดยมีข้อตกลงว่าหากมีการผิดสัญญาหรือไม่ชำระหนี้ของคู่สัญญาไม่ว่าฝ่ายใดเกิดขึ้นและไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กน้อยเพียงใด ให้อีกฝ่ายมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้^๘ หรือคู่สัญญาอาจตกลงกันว่าถ้าผิดสัญญาข้อใดข้อหนึ่งให้อีกฝ่ายเลิกสัญญา^๙ อีกทั้งการกำหนดสิทธิเลิกสัญญาโดยข้อสัญญาอาจไม่จำเป็นต้องกำหนดไว้ในสัญญาเดิมที่ก่อหนี้โดยจะทำสัญญานับใหม่ภายหลังเพื่อก่อตั้งสิทธิเลิกความผูกพันตามสัญญานับเก่าก็ได้^{๑๐} และการเลิกสัญญาโดยข้อสัญญาอาจมีความสัมพันธ์กับการผิดนัดชำระหนี้ได้ในกรณีที่คู่สัญญาตกลงกันว่าหากลูกหนี้ผิดนัดให้เจ้าหนี้อีกฝ่ายมีสิทธิเลิกสัญญาได้ทันทีตามข้อสัญญา^{๑๑}

และแม้การกำหนดข้อสัญญาใดๆ ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งหลักเสรีภาพแห่งการทำสัญญาดังกล่าว แต่ต้องไม่ขัดแย้งต่อกฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๑ และคู่สัญญาได้ตรวจพิจารณาข้อสัญญาที่อาจก่อความผูกพันแก่ตนเองแล้วก่อนตัดสินใจเข้าผูกพันตนสัมพันธ์ตามกฎหมายดังกล่าว ข้อตกลงดังกล่าวจึงจะมีผลบังคับตามกฎหมายได้อย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้ ข้อสัญญาที่กำหนดให้สิทธิเลิกสัญญาต้องไม่เข้าลักษณะข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมด้วย กล่าวคือในสัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพสัญญาสำเร็จรูป และสัญญาขายฝาก ถ้ามีข้อสัญญาที่กำหนดให้คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งได้เปรียบอีกฝ่ายเกินสมควรตามที่พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาไม่เป็นธรรม พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๔ วรรค ๓ (๓) วางหลักไว้ว่า ถ้ามีข้อตกลงที่ให้สัญญาสิ้นสุดลงโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือให้สิทธิบอกเลิกสัญญาได้โดยที่อีกฝ่ายมิได้ผิดสัญญาในข้อสาระสำคัญ ถือเป็นข้อตกลงที่มีทำให้คู่ฝ่ายหนึ่งได้เปรียบอีกฝ่ายหนึ่งเกินสมควรและอาจถือเป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมได้และตามพระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดข้อตกลงที่ไม่เป็นธรรมดังกล่าวให้มีผลบังคับเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น

(๒) การเลิกสัญญาโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

^๕ จิต เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและสัญญา, พิมพ์ครั้งที่ ๗ แก้ไขเพิ่มเติมโดย ดาราพร ถิระวัฒน์ (โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖) น. ๒๙๓.

^๖ เฟื่องอ้าง, น. ๒๙๔.

^๗ ศนันท์กรณโสทธิพันธุ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ ๓, น. ๔๘๕ - ๔๘๖.

^๘ ศนันท์กรณโสทธิพันธุ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ ๓, น. ๔๗๑.

^๙ จิต เศรษฐบุตร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ ๔, น. ๒๘๘.

^{๑๐} ศนันท์กรณโสทธิพันธุ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ ๓, น. ๔๗๑.

^{๑๑} เฟื่องอ้าง, น. ๔๘๓.

บทบัญญัติแห่งกฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ให้สิทธิเลิกสัญญาแก่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งในการบอกเลิกสัญญาแก่อีกฝ่ายหนึ่งมีอยู่หลายมาตรา แต่เมื่อพิจารณาสิทธิเลิกสัญญาเหล่านั้นแล้วสามารถจัดแบ่งแยกได้เป็นสองประเภท อันได้แก่ ประเภทหนึ่งคือสิทธิเลิกสัญญาที่บัญญัติไว้ในหมวดว่าด้วยการยกเลิกสัญญา (rescission of contract) ที่มุ่งหมายบังคับใช้แก่สัญญาทั่วไป และประเภทที่สองคือสิทธิเลิกสัญญาที่บัญญัติไว้ในเอกเทศสัญญาต่างๆ เช่นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๔๔, ๕๔๘, ๕๕๑ และ ๕๖๐ เป็นต้น ซึ่งข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุแห่งบอกเลิกสัญญาอาจแตกต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะของเอกเทศสัญญาแต่ละชนิด

(๒.๑) สิทธิเลิกสัญญาโดยบทบัญญัติกฎหมายทั่วไป

บทบัญญัติในหมวดว่าด้วยการเลิกสัญญา (rescission of contract) ได้ถูกจัดทำขึ้นเพื่อให้บังคับแก่สัญญาทั่วไปโดยมีหลักความผิด (fault liability) เป็นเงื่อนไขของความรับผิดในทางหนี้และสัญญา กล่าวคือลูกหนี้หรือคู่สัญญาจำต้องมีความรับผิดในทางหนี้หรือสัญญาเนื่องจากการที่ฝ่ายนั้นมีความผิด (fault) อีกนัยหนึ่งคือมีเหตุอันอาจโทษลูกหนี้ได้หรือมีพฤติการณ์ที่ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ ดังนั้นสิทธิเลิกสัญญาโดยบทบัญญัติกฎหมายทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่มีเหตุจากการไม่ชำระหนี้ที่ต้องมีการบอกกล่าวกำหนดเวลาพอสมควรให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตาม มาตรา ๓๘๗ กดีและการชำระหนี้พ้นวิสัยเพราะเหตุอันจะโทษคู่สัญญาฝ่ายลูกหนี้ตามมาตรา ๓๘๙ กดี ล้วนตั้งอยู่บนข้อสันนิษฐานความผิดของลูกหนี้ทั้งสิ้น แต่จะมีเพียงกรณีเดียวที่หลักความผิดไม่เป็นเงื่อนไขในการเลิกสัญญาในกรณีลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลาที่เป็นสาระสำคัญตามมาตรา ๓๘๘ ซึ่งเรียกว่าการชำระหนี้ล่าช้าเท่านั้น

(๒.๑.๑) การไม่ชำระหนี้เนื่องจากความผิดของคู่สัญญาฝ่ายที่มีหน้าที่ต้องชำระหนี้และอีกฝ่ายบอกกล่าวกำหนดเวลาโดยชอบ

เมื่อพิจารณาโดยทั่วไปแล้วการไม่ชำระหนี้ของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งย่อมทำให้อีกฝ่ายมีสิทธิที่จะฟ้องร้องต่อศาลเพื่อบังคับให้ฝ่ายที่ไม่ชำระหนี้ปฏิบัติตามการชำระหนี้ตามที่ตกลงกันไว้หรือบังคับให้ชำระค่าสินไหมทดแทนความเสียหายอันเนื่องจากการไม่ชำระหนี้ได้ แต่ทั้งนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๘๗ ยังให้สิทธิคู่สัญญาฝ่ายที่ไม่ได้รับชำระหนี้ในการบอกเลิกสัญญาเพื่อให้ตนพ้นความผูกพันตามสัญญาได้ ซึ่งมาตรา ๓๘๗ บัญญัติว่า “ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไม่ชำระหนี้ อีกฝ่ายหนึ่งจะกำหนดระยะเวลาพอสมควร แล้วบอกกล่าวให้ฝ่ายนั้นชำระหนี้ภายในระยะเวลานั้นก็ได้ ถ้าและฝ่ายนั้นไม่ชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่กำหนดให้ไซ้ อีกฝ่ายหนึ่งจะเลิกสัญญาเสียก็ได้” หลักดังกล่าวเป็นหลักที่มุ่งใช้บังคับแก่สัญญาโดยทั่วไป ไม่ว่าสัญญานั้นจะมีสัญญาลักษณะต่างตอบแทนหรือไม่ก็ตาม ถ้าการชำระหนี้มีกำหนดเวลาตามสัญญาแต่กำหนดเวลาชำระหนี้มีใช้สาระสำคัญ หากคู่สัญญาฝ่ายลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ภายในกำหนดเวลานั้นคู่สัญญาอีกฝ่ายจะบอกเลิกสัญญาทันทีก็ได้ แต่จำต้องบอกกล่าวและกำหนดเวลาพอสมควรให้อีกฝ่ายหนึ่งชำระหนี้เสียก่อนและเมื่อเวลาที่ได้กำหนดดังกล่าวล่วงพ้นโดยที่มิได้มีการชำระหนี้ต่อกัน คู่สัญญาอีกฝ่ายที่ไม่ได้รับชำระหนี้จึงมีสิทธิเลิกสัญญาได้ตามมาตรา ๓๘๗^{๑๑} สำหรับกรณีการชำระหนี้ที่มีกำหนดเวลาชำระหนี้เป็นสาระสำคัญนั้นจะได้กล่าวในหัวข้อถัดไปว่าด้วยการชำระหนี้ล่าช้า นอกจากนี้ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะถือว่าคู่สัญญาไม่ชำระหนี้ นั่นคือ คู่สัญญาฝ่ายที่ต้องชำระหนี้ต้องมีความผิดอีกด้วย คู่สัญญาอีกฝ่ายจึงจะมีสิทธิเลิกสัญญาได้^{๑๒} หนี้ตามสัญญาที่มีได้ชำระอย่างหนี้สิ้นเชิง (ทั้งหมด) หรือ

^{๑๑} ศนันทกรณ์ โสทธิพันธุ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ ๓, น. ๔๗๒.

^{๑๒} จิต เศรษฐบุตร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ ๔, น. ๒๘๘.

บางส่วน หรือหนี้ประธานหรือหนี้อุปการณาก็ได้ สำหรับการไม่ชำระหนี้อุปการณ เช่น การไม่ชำระดอกเบี้ยตามสัญญากู้เงิน เป็นต้น^{๓๓}

(๒.๑.๒) การชำระหนี้ล่าช้า

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๓๘๘ บัญญัติว่า “ถ้าวัตถุที่ประสงค์แห่งสัญญานั้นว่าโดยสภาพหรือโดยเจตนาที่คู่สัญญาได้แสดงไว้จะเป็นผลสำเร็จได้ก็แต่ด้วยการชำระหนี้ ณ เวลาที่กำหนดก็ดีหรือภายในระยะเวลาอันใดอันหนึ่งซึ่งกำหนดไว้ก็ดีและกำหนดเวลาหรือระยะเวลานั้นได้ล่วงพ้นไปโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมิได้ชำระหนี้ไซ้ ท่านว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะเลิกสัญญานั้นเสียก็ได้มีพักต้องบอกกล่าวตั้งว่าไว้ในมาตราก่อนนั้นเลย” จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวไม่ได้กำหนดให้ต้องบอกกล่าวและกำหนดเวลาพอสมควรตามมาตรา ๓๘๗ และ จากถ้อยคำมาตรา ๓๘๘ ก็เป็นเป็นข้อยกเว้นของมาตรา ๓๘๗ โดยกำหนดให้คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเลิกสัญญาได้โดยไม่ต้องบอกกล่าวและกำหนดเวลาพอสมควร เนื่องจากสัญญานั้นแสดงให้เห็นโดยรูปเรื่องของสัญญาหรือความมุ่งหมายของคู่สัญญาว่าระยะเวลาในการชำระหนี้เป็นสาระสำคัญ และวัตถุประสงค์ของสัญญาจะสำเร็จได้ด้วยชำระหนี้ตามระยะเวลาดังกล่าว และเมื่อระยะเวลาเช่นว่าได้ผ่านพ้นไปโดยคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไม่มีการชำระหนี้คู่สัญญาอีกฝ่ายย่อมเลิกสัญญาได้ทันที เพราะถือว่าการไม่ชำระหนี้ได้ปรากฏแน่ชัดแล้ว^{๓๔} อย่างไรก็ตามกำหนดเวลาชำระหนี้ที่เป็นสาระสำคัญดังกล่าวอาจกลายเป็นกำหนดเวลาที่ไม่มีความสำคัญอีกต่อไป เนื่องจากคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายได้แสดงออกในภายหลังว่ากำหนดเวลาชำระหนี้ไม่เป็นสาระสำคัญ เช่น เมื่อหนี้ครบกำหนดเวลาชำระแล้ว แทนที่เจ้าหนี้จะเลิกสัญญาแต่กลับมีพฤติการณ์อันมีลักษณะที่ยินยอมให้ลูกหนี้ผิดผ่อนชำระหนี้ออกไปได้เป็นต้น คู่สัญญาฝ่ายเจ้าหนี้จะบอกเลิกสัญญาโดยทันทีมิได้จนกว่าจะได้ดำเนินการบอกกล่าวและกำหนดเวลาพอสมควรตามมาตรา ๓๘๗ เพื่อให้คู่สัญญาฝ่ายลูกหนี้ชำระหนี้อีกครั้งเสียก่อน และเมื่อพ้นกำหนดเวลาพอสมควรโดยที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เจ้าหนี้จึงมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้^{๓๕} อนึ่งหนี้ประเภทที่คู่สัญญาต้องงดเว้นกระทำการอันใดอันหนึ่งย่อมถือได้ว่ามีกำหนดระยะเวลาชำระหนี้เป็นสาระสำคัญตั้งแต่วินาทีที่คู่สัญญาได้ตกลงเข้าทำสัญญาแล้ว ดังนั้น หากคู่สัญญาฝ่ายที่มีต้องงดเว้นกระทำการได้ขัดขึ้นโดยกระทำการขึ้น ย่อมแสดงแน่ชัดแล้วว่า มีการไม่ชำระหนี้คู่สัญญาอีกฝ่ายย่อมมีสิทธิเลิกสัญญาโดยไม่จำเป็นต้องบอกกล่าว เช่น สัญญาเช่าซึ่งตามกฎหมายผู้เช่าไม่มีสิทธินำทรัพย์สินที่เช่าไปให้บุคคลภายนอกเช่าช่วง เมื่อผู้เช่าฝ่าฝืนนำทรัพย์สินที่เช่าออกให้เช่าช่วง ผู้ให้เช่าเลิกสัญญาได้โดยไม่ต้องบอกกล่าว^{๓๖}

(๒.๑.๓) การชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัยเพราะเหตุอันโทษคู่สัญญาฝ่ายลูกหนี้ได้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๘๙ บัญญัติว่า “ถ้าการชำระหนี้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนกลายเป็นพ้นวิสัยเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษลูกหนี้ได้ไซ้ เจ้าหนี้จะเลิกสัญญานั้นเสียก็ได้” เมื่อพิจารณาจากถ้อยคำในตวับทจะเห็นได้ว่านอกจากการชำระหนี้ไม่อยู่ในวิสัยที่จะกระทำได้ไม่ว่าทั้งหมดหรือแต่บางส่วนแล้ว เหตุที่ทำให้การชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัยต้องเกิดจากความผิดของฝ่ายลูกหนี้อีกด้วย คู่สัญญาฝ่ายเจ้าหนี้จึงจะมีสิทธิเลิกสัญญาได้ เหตุอันโทษลูกหนี้ได้ย่อมได้แก่ เหตุที่เกิดขึ้นจากการกระทำโดยลูกหนี้จงใจหรือประมาทเลินเล่อ หรืออุบัติเหตุ หรือเหตุสุดวิสัยทำให้การชำระหนี้ตกเป็นพ้น

^{๓๓} เพิ่งอ้าง, น. ๒๙๐ - ๒๙๑ .

^{๓๔} จิต เศรษฐบุตร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ ๔, น. ๒๙๑.

^{๓๕} ศนันทกรณโสทธิพันธ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ ๓, น. ๔๘๕-๔๘๖.

^{๓๖} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๓๔/๒๔๙๕

วิธีระหว่างที่ลูกหนี้ผิดนัดตามมาตรา ๒๑๗ อย่างไรก็ตามฝ่ายที่มีสิทธิเลิกสัญญาอาจจะเลือกไม่ใช้สิทธิเลิกสัญญาก็ได้ตามความประสงค์ แต่อีกทางหนึ่งการให้เสรีภาพในเลือกที่จะเลิกหรือไม่เลิกสัญญาย่อมอาจก่อให้เกิดความไม่มั่นคงในนิติฐานะของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งที่จะต้องถูกบอกเลิกสัญญาอีกด้วย คู่สัญญาฝ่ายที่อาจถูกบอกเลิกสัญญาจึงมีสิทธิกระทำการบางอย่างตามที่กฎหมายกำหนดเพื่อให้สิทธิหน้าที่ตามสัญญาของตนมีความมั่นคงและแน่นอนได้ตามมาตรา ๓๙๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่บัญญัติว่า “ถ้ามิได้กำหนดระยะเวลาไว้ให้ใช้สิทธิเลิกสัญญา คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งจะกำหนดระยะเวลาพอสมควรแล้วบอกกล่าวให้ฝ่ายที่มีสิทธิเลิกสัญญานั้นแถลงให้ทราบภายในระยะเวลานั้นก็ได้ว่าจะเลิกสัญญาหรือไม่ ถ้ามิได้รับคำบอกกล่าวเลิกสัญญาภายในระยะเวลานั้น สิทธิเลิกสัญญาก็เป็นอันระงับสิ้นไป”

๒.๒ การเลิกสัญญาโดยเจตนาคู่สัญญาสองฝ่าย

บางกรณีคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายอาจตกลงกันใหม่อีกครั้งเพื่อยกเลิกสัญญาเดิมซึ่งในกรณีหลังถือเป็นนิติกรรมสองฝ่ายหรือสัญญาซึ่งเกิดขึ้นโดยการแสดงเจตนาของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายที่ไม่มีแบบตามที่กฎหมายกำหนด ทำให้คู่สัญญาอาจทำข้อตกลงเลิกสัญญาด้วยวาจาได้อีกด้วย แม้ว่าสัญญาเดิมที่ถูกเลิกจะต้องทำตามแบบก็ตาม แต่ทั้งนี้การตกลงเลิกสัญญาไม่ตกอยู่ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติหมวดว่าด้วยการเลิกสัญญาตามมาตรา ๓๘๖ ถึง ๓๙๔ ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เนื่องจากผลของการเลิกสัญญาย่อมเป็นไปตามที่ตกลงกันได้ตามแต่กรณีไป^{๑๗} และอย่างน้อยที่สุดการเลิกสัญญาโดยเจตนาสองฝ่ายต้องมุ่งให้เกิดการเคลื่อนไหวในสิทธิในลักษณะที่ทำให้สิทธิตามสัญญาฉบับเดิมระงับสิ้นไป ส่วนจะระงับไปตั้งแต่เมื่อใดหรือผลของการเลิกสัญญาจะมีรายละเอียดเป็นไปประการใดนั้นหากคู่สัญญามิได้แสดงเจตนาตกลงในผลของการเลิกสัญญาเอาไว้คาดว่าจะต้องนำหลักการเดียวกับกรณีการใช้สิทธิเลิกสัญญาโดยเจตนาของคู่สัญญาฝ่ายเดียวมาปรับใช้โดยอนุโลม^{๑๘} การแสดงเจตนาเลิกสัญญาโดยเจตนาของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายแบ่งได้ดังนี้

(๑) การทำข้อตกลงเลิกสัญญา

เมื่อคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายอาจตกลงเลิกสัญญาซึ่งมีลักษณะเป็นการจัดทำนิติกรรมขึ้นใหม่เพื่อให้มีผลเป็นการระงับสิทธิหน้าที่หรือนิติสัมพันธ์ที่มีอยู่ตามสัญญาเดิม^{๑๙}

(๒) การแสดงเจตนาทำคำเสนอขอเลิกสัญญาและอีกฝ่ายมีคำสนองรับให้เลิกสัญญา

เมื่อคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งทำคำเสนอขอเลิกสัญญาต่อคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง ถ้าคู่สัญญาอีกฝ่ายซึ่งได้รับคำเสนอขอเลิกสัญญาเห็นสมควรอาจแสดงเจตนาตอบรับคำเสนอขอเลิกสัญญาดังกล่าว หากคำเสนอและคำสนองที่ถูกต้องตรงกัน ก็เกิดผลขึ้นเป็นสัญญาที่มีลักษณะระงับนิติสัมพันธ์ตามสัญญาเดิม และ กรณีการทำสัญญาเพื่อเลิกสัญญาอาจใช้วิธีการก่อสัญญาทั้งในรูปแบบปกติและการทำคำสนองโดยปริยายต่อคำเสนอขอเลิกสัญญาได้^{๒๐} ผลของการเลิกสัญญาที่เกิดขึ้นจากเจตนาสองฝ่ายย่อมเป็นไปตามแต่ที่คู่กรณีจะได้ตกลงกัน และถ้าคู่สัญญามิได้กำหนดรายละเอียดในผลของข้อตกลงเลิกสัญญาไว้เข้าใจว่าน่าจะต้องนำหลักการกลับคืนสู่ฐานะเดิมของคู่กรณีตามมาตรา ๓๙๑ อันเป็นผลแห่งเลิกสัญญาโดยการใช้สิทธิเลิก

^{๑๗} จีต เศรษฐบุตร, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ ๔, น. ๒๙๕.

^{๑๘} ศันสน์กมลโสทธิพันธุ์, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ ๓, น. ๔๘๘-๔๘๙.

^{๑๙} เพ็งอ้าง, น. ๔๖๙.

^{๒๐} เพ็งอ้าง

สัญญาแต่เพียงฝ่ายเดียวตามที่กฎหมายกำหนดมาปรับใช้ แต่ส่วนของค่าเสียหายนั้นหากคู่สัญญามีได้ตกลงกันไว้แสดงว่ามีได้เกิดความเสียหายขึ้น ค่าเสียหายจึงไม่ควรเรียกร้องจากกันได้อีก^{๒๑}

๒.๓ การเลิกสัญญาโดยปริยาย

(๑) การแสดงเจตนาใช้สิทธิเลิกสัญญาโดยปริยาย

การแสดงเจตนาใช้สิทธิเลิกสัญญาโดยปริยายถือเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวที่เกิดจากการแสดงเจตนาโดยคู่สัญญาฝ่ายที่มีสิทธิเลิกสัญญาไม่ว่าตามข้อสัญญาหรือข้อกฎหมาย และการกระทำนั้นไม่ขัดแย้งว่าเป็นการใช้สิทธิเลิกสัญญาโดยตรง แต่อาจสันนิษฐานโดยปริยายได้ด้วยเหตุผลอันชอบจากการกระทำนั้นว่าผู้แสดงมีเจตนาที่จะใช้สิทธิเลิกสัญญา

(๒) ข้อตกลงเลิกสัญญาโดยปริยาย

นอกจากการใช้สิทธิเลิกสัญญาซึ่งเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวที่จำเป็นต้องมีผู้รับแล้ว คู่สัญญายังอาจตกลงกันใหม่ไม่ว่าโดยขัดแย้งหรือโดยปริยายเพื่อเลิกสัญญาได้ เป็นการตกลงทำสัญญาใหม่เพื่อเลิกสัญญาเดิม ซึ่งกระทำได้ด้วยการแสดงเจตนาทำข้อเสนอและอีกฝ่ายทำคำสนองตรงกันเพื่อระงับนิติสัมพันธ์ที่เกิดจากสัญญาเดิม เป็นการทำนิติกรรมสองฝ่ายเพื่อระงับสิทธิหน้าที่ตามสัญญาเดิม

๓. การเลิกสัญญาตามสัญญาเช่าซื้อ

สิทธิเลิกสัญญานอกจากจะเกิดขึ้นจากบทบัญญัติกฎหมายทั่วไปในหมวดว่าด้วยการเลิกสัญญาแล้วนอกจากนี้สิทธิเลิกสัญญาอาจเกิดขึ้นได้จากบทบัญญัติกฎหมายเฉพาะตามบรรพ ๓ เอกเทศสัญญา (specific contract) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อีกด้วย ซึ่งเหตุแห่งการเลิกสัญญาย่อมแตกต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะตัวของสัญญาแต่ละชนิด แต่ทั้งนี้เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมอาจเห็นได้ว่าเหตุเลิกสัญญาเหล่านั้นเป็นเรื่องที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไม่ชำระหนี้อันเป็นสาระสำคัญและกระทบกระเทือนต่อเจตนารมณ์ของสัญญาทั้งสิ้น สำหรับสัญญาเช่าซื้อสิทธิเลิกสัญญามีรายละเอียดดังนี้

๓.๑. ผู้ให้เช่าซื้อและผู้เช่าซื้อตกลงเลิกสัญญากันเอง ทำให้เมื่อสัญญาเลิกกัน คู่สัญญาแต่ละฝ่ายต้องให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๙๑^{๒๒}

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๕๔/๒๕๑๙ โจทก์ทำสัญญาเช่าซื้อที่ดินจากจำเลยและได้ชำระค่าเช่าซื้อบางส่วนให้จำเลยแล้ว ต่อมาโจทก์จำเลยแสดงเจตนาเลิกสัญญากันและเป็นผลให้โจทก์จำเลยกลับคืนสู่ฐานะเดิม ดังนี้ จำเลยจึงต้องคืนเงินค่าเช่าซื้อที่ได้รับไว้ให้โจทก์รวมทั้งดอกเบี้ยของเงินดังกล่าวด้วย โดยคิดตั้งแต่วันที่รับเงินนั้นไว้ในอัตราร้อยละ ๗ ครั้งต่อปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๗ ประกอบด้วยมาตรา ๓๙๑

๓.๒. ผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญา

๓.๒.๑ ผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาตามกฎหมาย

^{๒๑} เฟื่องอ้าง, น. ๔๘๘ – ๔๘๙ และ ๕๐๒ – ๕๐๓

^{๒๒} ไพฑูริย์ เอกจริยกร, คำอธิบายกฎหมายเช่าทรัพย์ – เช่าซื้อ, พิมพ์ครั้งที่ ๕ (กรุงเทพมหานคร : วิทยุชน, ๒๕๔๐) น. ๒๕๖

(๑) มาตรา ๕๗๓ บัญญัติว่า “ ผู้เช่าจะบอกเลิกสัญญาในเวลาใดเวลาหนึ่งก็ได้ด้วยส่งมอบทรัพย์สินกลับคืนให้แก่เจ้าของโดยเสียค่าใช้จ่ายของตนเอง” การเลิกสัญญาเช่าซื้อตามมาตราดังกล่าว ผู้เช่าซื้อจะมีสิทธิบอกเลิกสัญญาในเวลาใดก็ได้ แต่การบอกเลิกมีข้อบ่งชี้ว่าผู้ให้เช่าซื้อเพียงอย่างเดียวว่าจะเลิกสัญญา แต่ผู้เช่าซื้อจะต้องส่งมอบทรัพย์สินคืนแก่เจ้าของคือผู้ให้เช่าซื้อ โดยเสียค่าใช้จ่ายเอง ถ้าเพียงแต่การส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนแก่ผู้ให้เช่าซื้อยังไม่ทำให้สัญญาเช่าซื้อระงับ

มีข้อพิจารณาว่าการเลิกสัญญาเช่าซื้อด้วยวิธีคืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อนี้ กฎหมายดังกล่าวก็ไม่ได้บัญญัติว่า หากผู้เช่าซื้อผิดนัดหรือผิดสัญญาเช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อจะบอกเลิกสัญญาด้วยวิธีการคืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อไม่ได้ แต่ศาลฎีกาวางแนวไว้ว่า ผู้เช่าซื้อจะเลิกสัญญาด้วยวิธีการคืนทรัพย์สินที่เช่าซื้อแก่ผู้ให้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อต้องไม่ผิดสัญญาเช่าซื้อหรือไม่ได้ผิดนัดชำระหนี้ตามสัญญาเช่าซื้อ (ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๒๓๘/๒๕๕๒ และ ๕๒๓๒/๒๕๖๑) เหตุผลที่ศาลฎีกาวางแนวดังกล่าว น่าจะเป็นเพราะโดยบทบัญญัติกฎหมายทั่วไปว่าด้วยการเลิกสัญญา ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๘๗ และ ๓๘๙ คู่สัญญาฝ่ายที่ไม่ผิดสัญญาหรือไม่ชำระหนี้ย่อมมีสิทธิเลิกสัญญา ดังนั้น จึงต้องแปล มาตรา ๕๗๓ ว่า เป็นกรณีที่ผู้เช่าซื้อไม่ได้ผิดสัญญาเช่าซื้อและไม่มีหนี้หรือเงินค้างชำระตามสัญญาเช่าซื้อ จึงมีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อตามมาตราดังกล่าวได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๒๓๘/๒๕๕๒ การที่จำเลยที่ ๑ นำรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนโจทก์เพื่อขอโอนสิทธิการเช่าซื้อให้แก่ ท. และโจทก์ได้เรียกเก็บเงินค่าเปลี่ยนสัญญา ค่าเปลี่ยนชื่อในเล่มทะเบียนโดยใช้แบบพิมพ์ของโจทก์และจำเลยที่ ๑ ได้ชำระค่าตรวจสภาพรถ ค่าปรับล่าช้าและส่งจ่ายเช็ครวม ๖ ฉบับ เพื่อชำระค่าเช่าซื้อล่วงหน้าและโจทก์ยึดรถจากผู้ครอบครองคือ ท. และเป็นการยึดรถที่จังหวัดยโสธรอันเป็นภูมิลำเนาของ ท. ซึ่งโจทก์รับในฎีกาว่ายึดรถยนต์ได้จาก ท. พฤติการณ์ดังกล่าวมาทั้งหมดนี้ ถือได้ว่าจำเลยที่ ๑ ได้ส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนโจทก์ซึ่งเป็นการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อแก่โจทก์แล้ว ดังนั้น ไม่ว่าจะการเปลี่ยนตัวผู้เช่าซื้อจากจำเลยที่ ๑ เป็น ท. นั้น โจทก์จะไม่อนุวัติในภายหลัง สัญญาเช่าซื้อที่เป็นอันเลิกกันแล้วนับแต่วันที่จำเลยที่ ๑ ส่งมอบรถยนต์พิพาทคืนโจทก์ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๗๓ ซึ่งเป็นบทบัญญัติให้สิทธิผู้เช่าซื้อเลิกสัญญา เมื่อสัญญาเลิกกันโดยจำเลยที่ ๑ มิได้ประพฤติดังสัญญาและไม่มีหนี้ที่ต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ โจทก์จึงไม่มีสิทธิเรียกค่าขาดราคาและค่าขาดประโยชน์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๒๓๒/๒๕๖๑ จำเลยที่ ๑ ได้ชำระค่าเช่าซื้องวดที่ ๑ แก่โจทก์แล้ว แต่ก่อนถึงกำหนดชำระค่าเช่าซื้อตามสัญญางวดที่ ๒ จำเลยที่ ๑ มอบหมายให้จำเลยที่ ๒ ส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อคืน และโจทก์รับรถยนต์ดังกล่าวคืนโดยไม่ปรากฏว่าจำเลยที่ ๑ ผิดสัญญาข้อใด จึงถือได้ว่าจำเลยที่ ๑ เป็นผู้ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาแก่โจทก์ด้วยการส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนโจทก์ สัญญาเช่าซื้อระหว่างโจทก์กับจำเลยที่ ๑ เป็นอันเลิกกันนับแต่วันที่จำเลยที่ ๑ ส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนโจทก์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๗๓ เมื่อสัญญาเลิกกันโดยจำเลยที่ ๑ ไม่ได้ผิดสัญญาและไม่มีหนี้ที่ต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ โจทก์จึงไม่มีสิทธิเรียกค่าขาดราคาค่าเช่าซื้อตามสัญญาจากจำเลยที่ ๑ จำเลยที่ ๒ ผู้ค้ำประกันไม่ต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ด้วย

(๒) มาตรา ๕๗๓ ไม่ได้ลบเลือนสิทธิเลิกสัญญาของผู้เช่าซื้อเมื่อมีเหตุอื่นตามกฎหมายเช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๘๗ หรือเหตุตามข้อสัญญา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๐๑๙/๒๕๓๑ แม้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๗๓ จะเป็นบทบัญญัติให้สิทธิผู้เช่าซื้อเลิกสัญญาในกรณีที่ไม่มีผิดนัดผิดสัญญา แต่เมื่อโจทก์ซึ่งเป็นผู้ให้เช่าซื้อผิดสัญญาเพราะไม่จัดการแก้ไข ให้ทรัพย์สินที่ให้เช่าซื้ออยู่ในสภาพที่ใช้งานได้จำเลยก็มีสิทธิเลิกสัญญา ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๘๗ ได้ เมื่อจำเลยผู้เช่าซื้อใช้สิทธิเลิกสัญญาตามประมวล

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๓๘๗ แล้ว การชำระหนี้อันเกิดแต่การเลิกสัญญา มาตรา ๓๙๒ บัญญัติให้เป็นไปตามมาตรา ๓๖๙ และคู่สัญญาแต่ละฝ่ายจึงต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งกลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิมตามมาตรา ๓๙๑ โจทก์ต้องคืนเงินค่าเช่าซื้อที่ได้รับคืนให้แก่จำเลยแต่เงินค่าเช่าซื้อมิใช่ราคาทรัพย์สินอย่างเดียวนอกจากเป็นค่าเช่ารวมอยู่ด้วย ซึ่งโจทก์มีสิทธิได้รับค่าเช่าในระหว่างที่จำเลยครอบครองและใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้ออยู่จึงต้องหักค่าเช่าออกจากจำนวนค่าเช่าซื้อที่ต้องคืนจำเลยให้โจทก์เสียก่อน

๓.๒.๒. ผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาตามข้อตกลงในสัญญาเช่าซื้อ

สืบเนื่องจากสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ที่ผู้ประกอบการธุรกิจในฐานะผู้ให้เช่าซื้อทำกับผู้บริโภคในฐานะผู้ให้เช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อจะกำหนดเป็นสัญญาสำเร็จรูป และมักจะกำหนดข้อสัญญาให้สิทธิผู้เช่าซื้อในการบอกเลิกสัญญาด้วยการคืนรถยนต์ที่เช่าซื้อ โดยข้อสัญญาจะระบุว่า “ ผู้เช่าซื้อจะบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อในเวลาใด ๆ เสียก็ได้ โดยผู้เช่าซื้อจะต้องคืนและส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อกลับคืนให้แก่เจ้าของ ณ ภูมิลำเนาของเจ้าของในสภาพเรียบร้อยใช้การได้ดี และชำระเงินทั้งปวงที่ถึงกำหนดชำระหรือเป็นหนี้ตามสัญญานี้อยู่ในเวลานั้นทันที เมื่อเจ้าของนำรถยนต์ที่เช่าออกขาย หากได้ราคาน้อยกว่ามูลหนี้ส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อผู้เช่าจะต้องรับผิดชอบส่วนที่ขาดนั้นให้แก่เจ้าของจนครบถ้วน” ซึ่งจากข้อสัญญาดังกล่าวผู้ให้เช่าซื้อจะมีสิทธิเรียกให้ผู้เช่าซื้อชำระค่าขาดราคาเช่าซื้อตามสัญญาข้อนี้ได้ต้องได้ความว่า ผู้เช่าซื้อนำรถยนต์ที่เช่าซื้อไปคืนรถยนต์ยังภูมิลำเนาของผู้ให้เช่าซื้อและต้องคืนในสภาพเรียบร้อยใช้การได้ดี (และมีบางสัญญากำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องมีหนังสือแจ้งล่วงหน้าแก่ผู้ให้เช่าซื้อก่อนนำรถยนต์ที่เช่าซื้อไปคืนแก่ผู้ให้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อก็ดำเนินการมีหนังสือแจ้งล่วงหน้าไปยังผู้ให้เช่าซื้อก่อนนำรถยนต์ไปคืนด้วย) และหากปรากฏว่าผู้เช่าซื้อไม่มีเงินค่าเช่าซื้อหรือเงินอื่นที่ค้างชำระหรือถึงกำหนดชำระหรือที่เป็นหนี้แก่ผู้ให้เช่าซื้อในเวลานั้น ผู้เช่าซื้อต้องชำระเงินดังกล่าวด้วย แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ผู้เช่าซื้อที่นำรถยนต์ไปคืนผู้ให้เช่าซื้อ มักจะไม่ได้มีหนังสือแจ้งล่วงหน้าไปยังผู้ให้เช่าซื้อทราบล่วงหน้าก่อนตามเงื่อนไขในสัญญา(ถ้ามี) และในขณะที่นำรถยนต์ไปคืนก็ไม่ได้ชำระหนี้ค่าเช่าซื้อหรือเงินอื่นใดที่ถึงกำหนดชำระหรือที่เป็นหนี้แก่ผู้ให้เช่าซื้อแต่อย่างใด ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะผู้เช่าซื้อที่นำรถยนต์ไปคืนประสงค์จะเลิกสัญญาเช่าซื้อ เนื่องจากไม่มีความสามารถชำระค่าเช่าซื้อทั้งส่วนที่ค้างชำระและส่วนที่ต้องชำระต่อไป ข้อสัญญาดังกล่าวไม่มีผลในทางปฏิบัติ ทั้งข้อตกลงที่ให้ผู้เช่าซื้อชำระหนี้ค่าเช่าซื้อหรือเงินอื่นใดที่ถึงกำหนดชำระหรือที่เป็นหนี้ผู้เช่าซื้อเป็นเงื่อนไขการเลิกสัญญาที่ผู้ให้เช่าซื้อต้องนำสืบ หากไม่ได้นำสืบ ก็ย่อมฟังไม่ได้ว่าผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาโดยชอบตามข้อสัญญาข้อนี้ แต่เป็นกรณีที่ผู้เช่าซื้อนำรถยนต์ที่เช่าซื้อมาคืนผู้ให้เช่าซื้อ และผู้ให้เช่าซื้อรับไว้โดยไม่โต้แย้งคัดค้าน จึงเป็นกรณีที่คู่สัญญาตกลงเลิกสัญญาโดยปริยาย ผู้ให้เช่าซื้อจึงไม่มีสิทธิเรียกค่าขาดราคาตามสัญญาเช่าซื้อตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๒๙๕/๒๕๖๑

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๒๙๕/๒๕๖๑ แม้ตามสัญญาเช่าซื้อ เอกสารหมาย จ.๕ ข้อ ๑๓ จะให้สิทธิผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาเมื่อใดก็ได้ โดยผู้เช่าซื้อจะต้องคืนและส่งมอบรถยนต์ในสภาพที่ซ่อมแซมเรียบร้อยและใช้การได้ดีในสภาพเช่นเดียวกับวันที่รับมอบรถยนต์ไปจากเจ้าของ พร้อมทั้งอุปกรณ์ และอะไหล่ทั้งหมดให้แก่เจ้าของ ณ สำนักงานของเจ้าของ แต่ในสัญญาข้อดังกล่าวยังระบุเงื่อนไขต่อไปอีกว่า “... และต้องชำระเงินทั้งปวงที่ถึงกำหนดชำระหรือเป็นหนี้ตามสัญญาอยู่ในเวลานั้นทันที” อันแสดงให้เห็นว่า กรณีจะถือได้ว่าเป็นการเลิกสัญญาตามสัญญาเช่าซื้อข้อ ๑๓ ก็ต่อเมื่อ จำเลยที่ ๑ จะต้องส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนโจทก์พร้อมกับชำระเงินทั้งปวงที่ถึงกำหนดชำระหรือเป็นหนี้ตามสัญญาอยู่ในเวลาที่ส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนโจทก์ เมื่อโจทก์มิได้นำสืบให้เห็นว่า จำเลยที่ ๑ ส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อคืน

โจทก์พร้อมกับชำระเงินทั้งปวงที่ถึงกำหนดชำระหรือเป็นหนี้ตามสัญญาแก่โจทก์ทันที กรณีจึงยังถือไม่ได้ว่าเป็นการบอกเลิกสัญญาตามสัญญาข้อ ๑๓ อันจะทำให้โจทก์มีสิทธิเรียกค่าเสียหายเป็นค่าขาดราคาตามสัญญา ข้อ ๑๔ ทั้งพฤติการณ์ที่จำเลยที่ ๑ ส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนแก่โจทก์เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๕๕ ตามหนังสือแสดงเจตนาและใบรับและตรวจสภาพ เอกสารหมายเลข ๑๒ และ ๑๓ โดยไม่ปรากฏว่าโจทก์ได้โต้แย้งคัดค้าน ย่อมถือว่าโจทก์และจำเลยที่ ๑ ต่างสมัคใจเลิกสัญญากันโดยปริยาย เมื่อสัญญาเช่าซื้อมิได้เลิกกันเพราะจำเลยที่ ๑ เป็นฝ่ายผิดสัญญา โจทก์จึงไม่มีสิทธิเรียกค่าขาดราคาซึ่งเป็นค่าเสียหายที่โจทก์อาจเรียกร้องได้ในกรณีที่มีการผิดสัญญาและบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อแล้ว

ภายหลังปรากฏว่ามีผู้ให้เช่าซื้อบางรายแก้ไขสัญญาเช่าซื้อเกี่ยวกับสิทธิการบอกเลิกสัญญาของผู้เช่าซื้อข้อนี้เป็นว่า “ผู้เช่าซื้อฝ่ายเดียวจะบอกเลิกสัญญาในเวลาใดก็ได้โดยการส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อ กลับคืนให้แก่เจ้าของ ณ ภูมิลำเนาของเจ้าของ และผู้เช่าตกลงที่จะชำระบรรดาหนี้ที่มีอยู่ก่อนวันบอกเลิกสัญญาแก่เจ้าของจนครบถ้วนและเมื่อเจ้าของนำรถยนต์ที่เช่าออกขาย หากได้ราคาร้อยกว่ามูลหนี้ส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อผู้เช่าจะไม่ต้องรับผิดชอบส่วนที่ขาดนั้นให้แก่เจ้าของจนครบถ้วน” และเมื่อผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อและนำรถที่เช่าซื้อไปคืนผู้ให้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อได้ทำบันทึกการส่งมอบรถยนต์คืนเพื่อเลิกสัญญามีใจความสำคัญว่า โดยหนังสือฉบับนี้ข้าพเจ้าประสงค์ขอเป็นฝ่ายบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยการส่งมอบรถยนต์ตามสัญญาเช่าซื้อคืนให้แก่เจ้าของตามสัญญาเช่าซื้อ ซึ่งข้าพเจ้าสัญญาว่าจะรับผิดชอบที่ปฏิบัติตามข้อกำหนดในสัญญาเช่าซื้อกรณีที่เจ้าของได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการบอกเลิกสัญญาของข้าพเจ้า ซึ่งศาลฎีกาตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๙๓๘/๒๕๖๓ ได้วินิจฉัยว่า กรณีดังกล่าว ผู้เช่าซื้อ มีเจตนาบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อต่อโจทก์และตกลงรับผิดชอบในบรรดาหนี้ที่เกิดขึ้น การบอกเลิกสัญญาตามข้อสัญญาแล้ว ไม่ใช่สัญญาเช่าซื้อเลิกกันโดยคู่สัญญาสมัคใจเลิกกันโดยปริยาย ผู้ให้เช่าซื้อจึงมีสิทธิเรียกค่าขาดราคาได้^{๒๓}

๓.๓ ผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญา

มาตรา ๕๗๔ บัญญัติว่า “ในกรณีผิดนัดไม่ใช้เงินสองคราวติด ๆ กัน หรือกระทำให้ผิดสัญญาในข้อที่เป็นส่วนสำคัญ เจ้าของทรัพย์สินจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้ ถ้าเช่นนั้นบรรดาเงินที่ได้เข้ามาแล้วแต่ก่อน ให้รับเป็นของเจ้าของทรัพย์สินและเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะกลับเข้าครองทรัพย์สินนั้นได้ด้วย

^{๒๓} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๙๓๘/๒๕๖๓ ตามบันทึกการส่งมอบรถยนต์เอกสารหมายเลข ๑๘ มีข้อความอันมีใจความสำคัญว่า โดยหนังสือฉบับนี้ข้าพเจ้าประสงค์ขอเป็นฝ่ายเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยการส่งมอบรถยนต์ตามสัญญาเช่าซื้อคืนให้แก่โจทก์ตามสัญญาเช่าซื้อข้อ ๙ ซึ่งข้าพเจ้าสัญญาว่าจะรับผิดชอบที่ปฏิบัติตามข้อกำหนดในสัญญาเช่าซื้อกรณีที่เจ้าของได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการบอกเลิกสัญญาของข้าพเจ้า โดยที่หัวหน้าของเอกสารดังกล่าวมีข้อความว่า บันทึกการส่งมอบรถยนต์เพื่อเลิกสัญญา และตามบันทึกการส่งมอบรถเอกสารหมายเลข ๑๙ ระบุสถานที่รับรถว่าเป็นการส่งมอบ ณ ภูมิลำเนาโจทก์ อีกทั้งตามสัญญาเช่าซื้อเอกสารหมายเลข ๖ ข้อ ๙ กำหนดว่า ผู้เช่าซื้อฝ่ายเดียวจะบอกเลิกสัญญาในเวลาใดก็ได้โดยการส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนให้แก่เจ้าของ ณ ภูมิลำเนาของเจ้าของ และผู้เช่าตกลงที่จะชำระบรรดาหนี้ที่มีอยู่ก่อนวันเลิกสัญญาแก่เจ้าของจนครบถ้วน และเมื่อเจ้าของนำรถยนต์ที่เช่าซื้อออกขาย หากได้ราคาร้อยกว่ามูลหนี้ส่วนที่ขาดอยู่ตามสัญญาเช่าซื้อผู้เช่าต้องรับผิดชอบส่วนที่ขาดนั้นให้แก่เจ้าของจนครบถ้วน ดังนี้ เมื่อพิจารณาเอกสารดังกล่าวข้างต้น ประกอบกับจำเลยที่ ๒ เป็นทั้งกรรมการของจำเลยที่ ๑ และผู้ค้าประกันจึงแปลความหมายการกระทำของจำเลยที่ ๒ ดังกล่าวได้ว่า จำเลยทั้งสองมีเจตนาจะบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อต่อโจทก์ และตกลงที่จะรับผิดชอบในบรรดาหนี้ที่เกิดขึ้นจากการบอกเลิกสัญญานี้ตามข้อสัญญาดังกล่าว หากสัญญาเช่าซื้อเลิกกันโดยคู่สัญญาสมัคใจที่จะเลิกสัญญาต่อกันโดยปริยายไม่

อนึ่ง ในกรณีกระทำผิดสัญญาเพราะผิดนัดไม่ใช้เงินซึ่งเป็นคราวที่สุดนั้น ท่านว่าเจ้าของทรัพย์สินชอบที่จะริบบรรดาเงินที่ได้ใช้มาแล้วแต่ก่อนและกลับเข้าครองทรัพย์สินได้ต่อเมื่อระยะเวลาใช้เงินได้พ้นกำหนดไปอีกงวดหนึ่ง”

ตามมาตรา ๕๗๔ ผู้ให้เข้าซื้อไม่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาตามอำเภอใจดังเช่นผู้เช่าซื้อ แต่จะบอกเลิกสัญญาได้ต้องปรากฏว่าผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ชำระเงินสองคราวติดๆกัน ซึ่งเดิมข้อสัญญาดังกล่าวสามารถยกเว้นได้ ไม่ถือว่าขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๕๑ เช่นกำหนดว่า ถ้าผู้เช่าซื้อผิดนัดในการชำระเงินงวดใดงวดหนึ่ง ผู้ให้เช่าซื้อไม่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ หรือ ให้ผู้ให้เช่าซื้อไม่มีสิทธิยึดทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนได้ทันที นอกจากการผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อแล้ว กฎหมายยังให้สิทธิแก่ผู้ให้เช่าซื้อที่จะบอกเลิกสัญญาได้ แต่ต้องเป็นกรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดสัญญาในข้อที่เป็นส่วนสำคัญไม่ใช่ข้อปลีกย่อย เช่น สัญญาเช่าซื้อมีข้อกำหนดว่า ห้ามผู้เช่าซื้อนำรถยนต์ที่เช่าซื้อไปดัดแปลง หรือนำไปวิ่งแข่งขันใดๆ หากปรากฏว่าผู้เช่าซื้อฝ่าฝืนสัญญาข้อนี้ ผู้ให้เช่าซื้อไม่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ตามมาตรา ๕๗๔ เพราะถือว่าข้อกำหนดดังกล่าวเป็นข้อกำหนดที่สำคัญต่อความปลอดภัยของรถยนต์ที่เช่าซื้อ^{๒๔}

อย่างไรก็ตามต่อมาเมื่อมีการใช้ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. ๒๕๔๓ ซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๑ ซึ่งมาตรา ๓๕ ทวิ และพระราชกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการกำหนดธุรกิจที่ควบคุมสัญญาและลักษณะของสัญญา พ.ศ. ๒๕๒๒ ซึ่งประกาศดังกล่าวได้ถูกยกเลิกและมีประกาศฉบับใหม่ออกมาใช้แทนจนปัจจุบันเป็นฉบับ พ.ศ. ๒๕๖๑ ประกาศแต่ละฉบับมีข้อกำหนดบังคับให้สัญญาเช่าซื้อรถยนต์ที่ประกอบธุรกิจทำกับผู้บริโภค ต้องมีข้อสัญญาที่มีสาระสำคัญและเงื่อนไขเกี่ยวกับสิทธิของผู้ให้เช่าซื้อในการเลิกสัญญา โดยกำหนดสิทธิการเลิกสัญญาทำนองเดียวกันว่า กรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อสามงวดติดๆกัน และให้ผู้ให้เช่าซื้อมีหนังสือบอกกล่าวผู้เช่าซื้อให้ใช้เงินรายงวดที่ค้างชำระนั้น ภายในเวลาอย่างน้อยสามสิบวันนับแต่วันที่ผู้เช่าซื้อได้รับหนังสือและผู้เช่าซื้อละเลยเสียไม่ปฏิบัติตามหนังสือบอกกล่าวนั้น ผู้ให้เช่าซื้อไม่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ ดังนั้น ผู้ประกอบธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์ต้องกำหนดข้อสัญญาเกี่ยวกับสิทธิการเลิกสัญญาของผู้ให้เช่าซื้อกรณีผู้เช่าซื้อผิดนัดตามประกาศดังกล่าว คือ ผู้เช่าซื้อรถยนต์ต้องผิดนัดสามงวดติดๆกัน ผู้ให้เช่าซื้อจึงมีสิทธิบอกเลิกสัญญา ซึ่งหากไม่ใช้ข้อสัญญาดังกล่าวหรือใช้ข้อสัญญาดังกล่าวแต่ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขของประกาศ ให้ถือว่าสัญญานั้นใช้ข้อสัญญาดังกล่าวหรือใช้ข้อสัญญาดังกล่าวตามเงื่อนไขนั้นแล้วแต่กรณี ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค มาตรา ๓๕ ทรี ที่บัญญัติว่า “เมื่อคณะกรรมการว่าด้วยสัญญากำหนดให้สัญญาของการประกอบธุรกิจที่ควบคุมสัญญาต้องใช้ข้อสัญญาใด หรือต้องใช้ข้อสัญญาใดโดยมีเงื่อนไขในการใช้ข้อสัญญานั้นด้วยตามมาตรา ๓๕ ทวิ แล้ว ถ้าสัญญานั้นไม่ใช้ข้อสัญญาดังกล่าวหรือใช้ข้อสัญญาดังกล่าวแต่ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขให้ถือว่าสัญญานั้นใช้ข้อสัญญาดังกล่าวหรือใช้ข้อสัญญาดังกล่าวตามเงื่อนไขนั้นแล้วแต่กรณี”

๓.๔ สัญญาเช่าซื้อ(รถยนต์)เลิกกันโดยปริยาย

๓.๔.๑ กรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อใช้สิทธิเลิกสัญญาโดยมิชอบ หรือสัญญาเช่าซื้อยังไม่มีผลเลิกกันตามข้อสัญญา ต่อมาผู้ให้เช่าซื้อได้ไปยึดรถคืนจากผู้เช่าซื้อเสียก่อน

^{๒๔} ไพฑูริย์ เอกจริยกร, อ้างแล้ว เจริญรถที่ ๒๒ , น. ๒๖๖.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๓๕๘/๒๕๕๘ แม้จำเลยที่ ๑ จะผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อติดต่อกันเกิน ๓ งวด แต่โจทก์มีหนังสือบอกกล่าวทวงถามให้จำเลยที่ ๑ ชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือ หากไม่ชำระถือว่าสัญญาเช่าซื้อเลิกกันทันที จำเลยที่ ๑ รับหนังสือในวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๑ ซึ่งจะครบ ๓๐ วัน ในวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๑ แต่โจทก์ยึดรถที่เช่าซื้อคืนวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๕๑ ยังไม่ล่วงพ้นกำหนด ๓๐ วัน นับแต่วันที่จำเลยที่ ๑ ได้รับหนังสือดังกล่าว โดยจำเลยที่ ๑ ยินยอมให้ยึดรถและไม่ได้โต้แย้งทักท้วง อันเป็นพฤติการณ์ที่ถือได้ว่า โจทก์และจำเลยที่ ๑ ต่างสมรู้ใจเลิกสัญญากันโดยปริยายในวันยึดรถดังกล่าว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘๓๓๑/๒๕๕๑ สัญญาเช่าซื้อมีข้อกำหนดว่า เมื่อจำเลยผิดสัญญา โจทก์บอกเลิกสัญญาได้ทันที แต่เมื่อไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าโจทก์บอกเลิกสัญญา ต้องถือว่าขณะที่โจทก์ไปยึดรถที่เช่าซื้อคืน สัญญายังไม่เลิกกัน แต่เมื่อโจทก์ยึดรถคืนโดยจำเลยไม่ได้แย้งพฤติการณ์เช่นนี้ถือว่าโจทก์กับจำเลยตกลงเลิกสัญญากันโดยปริยายตั้งแต่วันยึดรถจำเลยจึงต้องรับผิดชอบค่าขาดประโยชน์อันเกิดจากการใช้ทรัพย์สินแทน ส่วนค่าเสียหายอื่นโจทก์ไม่อาจเรียกร้องได้ เพราะกรณีนี้มิใช่การเลิกสัญญาเพราะเหตุจำเลยผิดสัญญา

๓.๔.๒ กรณีที่ผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อแล้ว แต่ผู้ให้เช่าซื้อยังไม่ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญา ต่อมาผู้เช่าซื้อส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืน และผู้ให้เช่าซื้อรับไว้ เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๒๑๓/๒๕๓๕ โจทก์ได้รับรถแทรกเตอร์ที่ให้เช่าซื้อคืนเมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๒๘ เพราะเหตุที่จำเลยที่ ๑ ไม่ชำระค่าเช่าซื้อตามกำหนดเวลาในสัญญา และจำเลยที่ ๑ เป็นฝ่ายส่งมอบรถที่เช่าซื้อคืนโจทก์ เป็นพฤติการณ์ที่ถือได้ว่าโจทก์กับจำเลยที่ ๑ ต่างสมรู้ใจที่จะเลิกสัญญาต่อกันโดยปริยายนับแต่วันที่โจทก์รับรถคืน คู่สัญญาจำต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิม

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๕๙๑/๒๕๖๒ ทางนำสืบไม่ปรากฏว่าโจทก์มีหนังสือบอกกล่าวให้จำเลยที่ ๑ ชำระค่าเช่าซื้อที่ผิดนัดภายในระยะเวลาไม่น้อยกว่า ๓๐ วัน และใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาตามข้อสัญญา สัญญาเช่าซื้อระหว่างโจทก์กับจำเลยที่ ๑ จึงยังมีผลใช้บังคับ เมื่อโจทก์เพียงแต่นำสืบว่าจำเลยที่ ๑ นำรถมาส่งมอบคืนให้แก่โจทก์ โดยมีได้นำสืบให้เห็นว่า มีการปฏิบัติตามข้อสัญญาเช่าซื้อยังถือไม่ได้ว่าเป็นการบอกเลิกสัญญาที่จะทำให้โจทก์มีสิทธิเรียกค่าเสียหายเป็นค่าขาดราคาตามสัญญา พฤติการณ์ที่จำเลยที่ ๑ ส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนแก่โจทก์เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๖ โดยไม่ปรากฏว่าโจทก์ได้โต้แย้งคัดค้านย่อมถือว่าโจทก์และจำเลยที่ ๑ ต่างสมรู้ใจเลิกสัญญากันโดยปริยาย โจทก์จึงไม่มีสิทธิเรียกค่าขาดราคา

๓.๔.๓ กรณีผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระหนี้ตามสัญญา แต่ผู้ให้เช่าซื้อใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาโดยไม่ชอบ เช่น ผู้เช่าซื้อผิดนัดเพียง ๒ งวด มิใช่ ๓ งวดติดๆกันตามสัญญา แต่ผู้ให้เช่าซื้อหนังสือบอกกล่าวทวงถามและบอกเลิกสัญญาไปยังผู้เช่าซื้อแล้ว ภายในระยะเวลา ๓๐ วันนับแต่วันที่รับหนังสือ ผู้เช่าซื้อนำรถยนต์ที่เช่าซื้อมาคืน ผู้ให้เช่าซื้อรับไว้โดยไม่ได้แย้งคัดค้าน เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๓๒๔/๒๕๕๘ โจทก์ยังไม่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาตามสัญญาเช่าซื้อ การบอกเลิกสัญญาของโจทก์จึงไม่ชอบและไม่มีผลให้สัญญาเลิกกัน ส่วนจำเลยที่ ๑ ที่นำรถยนต์ที่เช่าซื้อไปคืนโจทก์ ก็ไม่ถือว่าจำเลยที่ ๑ บอกเลิกสัญญาเช่าซื้อตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๗๓ เพราะจำเลยที่ ๑ ผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อแล้ว ที่จำเลยที่ ๑ นำรถยนต์ที่เช่าซื้อไปส่งมอบคืนโจทก์และโจทก์นำรถยนต์ออกประมูลขาย ถือได้ว่าโจทก์และจำเลยที่ ๑ สมรู้ใจเลิกสัญญาเช่าซื้อต่อกัน อันเป็นการเลิก

สัญญาเช่าซื้อกันเพราะเหตุอื่นคือเหตุสมควรใจเลิกสัญญาเช่าซื้อต่อกัน มิใช่เพราะเหตุที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งได้ใช้สิทธิเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยข้อสัญญาเช่าซื้อหรือโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๔๑๕/๒๕๖๒ จำเลยที่ ๑ ผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อ ๒ งวด ต่อมา โจทก์ยังไม่มีสิทธิเลิกสัญญาเพราะเหตุผู้เช่าซื้อผิดนัด สัญญาเช่าซื้อจึงไม่เลิกกัน การที่จำเลยที่ ๒ ซึ่งเป็นตัวแทนจำเลยที่ ๑ ลงชื่อในบันทึกการส่งมอบรถยนต์หรือหนังสือแสดงเจตนาบอกเลิกสัญญาและส่งมอบทรัพย์สินคืนทำนองว่า จำเลยที่ ๑ เป็นฝ่ายผิดสัญญาชำระค่าเช่าซื้อ และภายหลังจากการขายทอดตลาดหากยังมีค่าเสียหายก็ยินยอมรับผิดชอบ เป็นการจัดทำเอกสารขึ้นโดยต้องการให้ฝ่ายผู้เช่าซื้อยอมรับผิดเท่านั้น ไม่ใช่การที่โจทก์ได้แย้งหรือสงวนสิทธิไว้ในการบอกเลิกสัญญา เมื่อโจทก์รับรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนโดยไม่โต้แย้งพฤติการณ์จึงเป็นเรื่องที่คู่สัญญาสมควรใจเลิกสัญญากันโดยปริยาย แต่ละฝ่ายจำต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๙๑ วรรคหนึ่ง และเมื่อสัญญาเลิกกันด้วยเหตุอื่นมิใช่การเลิกสัญญาที่มีผลมาจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดสัญญาหรือตามข้อตกลงในสัญญาเช่าซื้อ คู่สัญญาจึงไม่มีสิทธิและหน้าที่ตามสัญญาอีกต่อไป โจทก์เรียกค่าขาดราคาตามสัญญาเช่าซื้อซึ่งระงับไปแล้วไม่ได้

๓.๔.๔ กรณีการบอกเลิกสัญญาของผู้ให้เช่าซื้อยังไม่เกิดผล แต่ผู้เช่าซื้อนำรถมาคืน

ภายในกำหนดระยะเวลา ๓๐ วันตามหนังสือ เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๑๘๐/๒๕๕๘ เมื่อโจทก์มีหนังสือบอกกล่าวทวงถามและกำหนดเวลาให้ชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือ หากไม่ชำระให้ถือว่าสัญญาเช่าซื้อเป็นอันสิ้นสุดลง แต่ปรากฏว่าจำเลยที่ ๑ ทำหนังสือขอบอกเลิกสัญญาและส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนโจทก์ในวันที่ได้รับหนังสือนั้นเอง ถือไม่ได้ว่าการบอกเลิกสัญญาของโจทก์ตามหนังสือดังกล่าวมีผลตามกฎหมาย และไม่อาจถือว่าเป็นการใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๗๓ สัญญาเช่าซื้อยังมีผลอยู่ จำเลยที่ ๑ นำรถยนต์ที่เช่าซื้อมาคืน และโจทก์รับไว้โดยมิได้โต้แย้งหรือสงวนสิทธิที่จะเรียกค่าเสียหายในภายหลัง จึงถือว่าคู่สัญญาต่างสมควรใจเลิกสัญญาโดยปริยายไม่ใช่เลิกสัญญาโดยผลของสัญญา เพราะเหตุผู้เช่าซื้อผิดนัดผิดสัญญาหรือเพราะผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญา แต่เป็นกรณีที่สัญญาเช่าซื้อเลิกกันด้วยเหตุอื่น คู่สัญญาจึงไม่มีสิทธิและหน้าที่ตามสัญญาต่อไป โจทก์เรียกค่าขาดราคาโดยอาศัยสัญญาซึ่งระงับไปแล้วไม่ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๕๗๖/๒๕๖๑ ตามสัญญาเช่าซื้อกำหนดว่า หากผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อ ๓ งวดติด ๆ กัน และเจ้าของได้มีหนังสือบอกกล่าวให้ชำระค่าเช่าซื้อที่ผิดนัดชำระภายในเวลาไม่น้อยกว่า ๓๐ วัน นับแต่วันที่รับหนังสือ แต่ผู้เช่าซื้อเพิกเฉย ให้เจ้าของมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ทันที จำเลยที่ ๑ ได้รับหนังสือบอกกล่าวจากโจทก์เมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๕๓ สัญญาเช่าซื้อจึงยังไม่เลิกกันในทันทีที่หนังสือบอกกล่าวของโจทก์ถึงจำเลยที่ ๑ การที่จำเลยที่ ๑ นำรถที่เช่าซื้อไปส่งมอบคืนให้แก่โจทก์ทันทีเมื่อได้รับหนังสือบอกกล่าวของโจทก์ แสดงว่าจำเลยที่ ๑ มีเจตนาเลิกสัญญาเช่าซื้อกับโจทก์ไม่ประสงค์จะใช้สิทธิตามสัญญาเช่าซื้อต่อไป การใช้สิทธิเลิกสัญญาตามข้อตกลงในสัญญาเช่าซื้อของโจทก์ไม่เป็นผล และไม่อาจถือว่าจำเลยที่ ๑ บอกเลิกสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๗๓ สัญญาเช่าซื้อกำหนดให้จำเลยที่ ๑ บอกเลิกสัญญาโดยบอกกล่าวเป็นหนังสือให้เจ้าของทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า ๗ วัน แต่จำเลยที่ ๑ ไม่ได้ปฏิบัติ จึงไม่อาจถือว่าสัญญาเช่าซื้อเลิกกันเพราะจำเลยที่ ๑ ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาตามข้อสัญญาดังกล่าว สัญญาเช่าซื้อจึงยังไม่เลิกกัน แต่การที่โจทก์ยอมรับมอบรถไว้โดยไม่คัดค้านหรือโต้แย้งประการใด จึงถือว่าโจทก์และจำเลยที่ ๑ ตกลงเลิกสัญญาเช่าซื้อกันโดยปริยายอันเป็นการ

เลิกสัญญาเช่าซื้อเพราะเหตุอื่นมิใช่เหตุที่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งใช้สิทธิโดยข้อตกลงในสัญญาหรือโดยผลแห่งกฎหมาย โจทก์ไม่อาจเรียกค่าขาดราคาจากจำเลยที่ ๑ ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๖๐๗/๒๕๖๒ จำเลยที่ ๑ ส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนโจทก์ ในระหว่างกำหนดเวลาให้ชำระหนี้ตามหนังสือบอกกล่าวทวงถามและบอกเลิกสัญญา และไม่ได้ความว่า จำเลยที่ ๑ ชำระเงินทั้งปวงที่ถึงกำหนดชำระหรือเป็นหนี้ตามสัญญาแก่โจทก์ทันที อันเป็นการปฏิบัติตามข้อตกลงในสัญญาเพื่อใช้สิทธิเลิกสัญญา จึงยังถือไม่ได้ว่าเป็นการบอกเลิกสัญญาตามสัญญาเช่าซื้อ พฤติการณ์ที่จำเลยที่ ๑ ส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนแก่โจทก์เมื่อวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๗ ตามหนังสือแสดงเจตนาและใบรับและตรวจสภาพ เอกสารหมายเลข ๑๐ โดยไม่ปรากฏข้อโต้แย้งคัดค้านของโจทก์ ถือว่าโจทก์และจำเลยที่ ๑ ต่างสมควรใจเลิกสัญญาต่อกันโดยปริยาย โจทก์ย่อมไม่มีสิทธิเรียกค่าขาดราคาอันเป็นค่าเสียหายตามข้อตกลงในสัญญาเช่าซื้อได้

๔. ข้อพิจารณาและปัญหาการบอกเลิกสัญญาของผู้ให้เช่าซื้อตามข้อ ๓.๔.๔

สำหรับข้อ ๓.๔.๔ เป็นกรณีการบอกเลิกสัญญาของผู้ให้เช่าซื้อซึ่งยังไม่เกิดผล ถือไม่ได้ว่าเป็นการบอกเลิกสัญญาตามสัญญาเช่าซื้อของผู้ให้เช่าซื้อ และการที่ผู้เช่าซื้อนำรถยนต์ที่เช่าซื้อมาคืนผู้ให้เช่าซื้อภายในกำหนดเวลา ๓๐ วันนับแต่วันรับหนังสือโดยผู้เช่าซื้อไม่ได้ชำระเงินทั้งปวงที่ถึงกำหนดชำระหรือที่เป็นหนี้ตามสัญญาแก่โจทก์ทันที (ตามข้อตกลงในสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ส่วนใหญ่ที่จะกำหนดให้สิทธิผู้เช่าซื้อใช้เลิกสัญญาเช่าซื้อโดยนำรถมาคืนเงินงวดดังกล่าว) ก็ไม่ถือว่าผู้เช่าซื้อใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาตามข้อสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๓๘๖ และ ไม่ถือว่าเป็นการบอกเลิกสัญญาโดยผู้เช่าซื้อนำรถที่เช่าซื้อมาคืนตามข้อสัญญาตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๕๗๓ เนื่องจากการบอกเลิกสัญญาตามมาตราดังกล่าว ผู้เช่าซื้อต้องไม่ผิดนัดชำระหนี้หรือไม่ผิดสัญญา ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๕๗๖/๒๕๖๑ ข้างต้น แต่พฤติการณ์ที่ผู้เช่าซื้อ ส่งมอบรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนแก่ผู้ให้เช่าซื้อถือได้ว่าเป็นการนำเสนอเลิกสัญญา การที่ผู้ให้เช่าซื้อรับไว้โดยไม่ได้แย้งคัดค้าน ถือว่าเป็นการสนองรับการบอกเลิกสัญญาของจำเลย จึงถือว่าพฤติการณ์ดังกล่าวคู่สัญญาต่างสมควรใจเลิกสัญญาต่อกันโดยปริยาย ผู้ให้เช่าซื้อไม่มีสิทธิเรียกค่าขาดราคาตามสัญญาได้ แต่มีกฎหมายส่วนหนึ่งมีความเห็นไปอีกทางหนึ่งว่ากรณีดังกล่าวถือว่าการที่ผู้เช่าซื้อนำรถยนต์ที่เช่าซื้อมาคืนผู้ให้เช่าซื้อเป็นการยินยอมหรือสนองตอบต่อการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อของผู้ให้เช่าซื้อโดยถือว่าผู้เช่าซื้อได้สละสิทธิไม่ถือประโยชน์จากกำหนดระยะเวลา ๓๐ วันตามหนังสือบอกกล่าวให้ชำระหนี้และบอกเลิกสัญญา ถือว่าผู้ให้เช่าซื้อใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาเพราะผู้เช่าซื้อเป็นฝ่ายผิดนัดผิดสัญญาโดยชอบ ผู้ให้เช่าซื้อมีสิทธิเรียกค่าขาดราคา ความเห็นทั้งสองกรณีมีข้อพิจารณาดังนี้

๑. ข้อพิจารณาว่า กรณีถือเป็นการเลิกสัญญาโดยคู่สัญญาสมควรใจเลิกสัญญาต่อกันโดยปริยาย ผู้ให้เช่าซื้อไม่มีสิทธิเรียกค่าขาดราคา

๑.๑ มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๑๘๐/๒๕๕๘ ที่ ๔๕๗๖/๒๕๖๑ และที่ ๔๖๐๗/๒๕๖๒ ซึ่ง เป็นกรณีที่ผู้ให้เช่าซื้อหนังสือบอกกล่าวทวงถามและบอกเลิกสัญญาไปยังผู้เช่าซื้อโดยชอบแล้ว แต่การเลิกสัญญายังไม่เป็นผล ผู้เช่าซื้อนำรถที่เช่าซื้อมาคืนให้ขณะที่ยังไม่ครบกำหนด ๓๐ วัน ตามหนังสือดังกล่าว

๑.๒ การที่ผู้เช่าซื้อนำรถยนต์ที่เช่าซื้อไปคืนผู้ให้เช่าซื้อก่อนครบกำหนด ๓๐ วัน ตามหนังสือบอกกล่าวทวงถามให้ชำระหนี้ และผู้ให้เช่าซื้อรับรถที่เช่าซื้อไว้เป็นผลให้สัญญาเช่าซื้อเลิกกันนั้น หากถือว่าผู้เช่าซื้อรับว่าเป็นฝ่ายผิดนัดไม่ชำระหนี้แล้วสละประโยชน์จากกำหนดระยะเวลาตามหนังสือบอกกล่าวทวงถาม อาจมีข้อโต้แย้งว่า กรณีดังกล่าวก็ต้องถือว่าผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อด้วยการส่งมอบรถคืนให้

ผู้ให้เช่าซื้อ เมื่อผู้ให้เช่าซื้อได้รับรถคืนโดยไม่ได้แย่งคัดค้านก็เป็นการสละประโยชน์จากข้อสัญญาเช่าซื้อที่ระบุให้สิทธิผู้เช่าซื้อเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยนารถยนต์ที่เช่าซื้อมาคืนและต้องชำระเงินทั้งปวงที่ถึงกำหนดชำระหรือเป็นหนี้ตามสัญญาอยู่ในเวลานั้น มีผลทำให้ผู้ให้เช่าซื้อไม่มีสิทธิเรียกค่าขาดราคาตามสัญญาได้เช่นกัน

๑.๓ เนื่องจากสัญญาเช่าซื้อรถยนต์เป็นสัญญาที่อยู่ในบังคับตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่องให้ธุรกิจเช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. ๒๕๖๑ ซึ่งออกตามความในมาตรา ๓๕ ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยกฎหมายดังกล่าวมีเจตนารมณ์ในการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคที่จะได้รับความเป็นธรรมในการทำสัญญา เมื่อ ข้อ ๔ (๔) ของประกาศดังกล่าวกำหนดให้ข้อสัญญาต้องมีเงื่อนไขว่า “ กรณีผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อรายงวดสามงวดติด ๆ กัน และผู้ให้เช่าซื้อมีหนังสือบอกกล่าวผู้เช่าซื้อให้ใช้เงินรายงวดที่ค้างชำระนั้นภายในเวลาอย่างน้อยสามสิบวันนับแต่วันที่ผู้เช่าซื้อได้รับหนังสือ และผู้เช่าซื้อละเลยเสียไม่ปฏิบัติตามหนังสือบอกกล่าวนั้น ผู้ให้เช่าซื้อไม่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้” และมาตรา ๓๕ ทรี แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒ บัญญัติว่า “เมื่อคณะกรรมการว่าด้วยสัญญากำหนดให้สัญญาของการประกอบธุรกิจที่ควบคุมสัญญาต้องใช้ข้อสัญญาใด หรือต้องใช้ข้อสัญญาใดโดยมีเงื่อนไขในการใช้ข้อสัญญานั้นด้วยตามมาตรา ๓๕ ทวิ แล้ว ถ้าสัญญานั้นไม่ใช้ข้อสัญญาดังกล่าวหรือใช้ข้อสัญญาดังกล่าวแต่ไม่เป็นไปตามเงื่อนไข ให้ถือว่าสัญญานั้นใช้ข้อสัญญาดังกล่าวหรือใช้ข้อสัญญาดังกล่าวตามเงื่อนไขนั้นแล้วแต่กรณี” แสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ที่จะให้ผู้บริโภคได้มีระยะเวลาอย่างน้อยสามสิบวันในการชำระค่างวดที่ค้างชำระ ข้อสัญญาดังกล่าวจึงต้องถือว่าเป็นข้อที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงไม่น่าที่จะตีความให้ถือว่าผู้เช่าซื้อสละสิทธิได้ ซึ่งจะเป็นการผิดไปจากเงื่อนไขหรือยกเว้นไม่บังคับตามเงื่อนไขในสัญญา

๑.๔ หากถือว่าผู้เช่าซื้อสละสิทธิระยะเวลา ๓๐ วันได้แล้ว ต่อไปในการทำสัญญาเช่าซื้อ ผู้ประกอบธุรกิจเช่าซื้อซึ่งเป็นฝ่ายกำหนดแบบฟอร์มสัญญาเช่าซื้อซึ่งเป็นแบบฟอร์มมาตรฐาน ผู้เช่าซื้อไม่มีอำนาจต่อรองเพื่อเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้น หากผู้ประกอบธุรกิจเขียนข้อสัญญาให้ผู้เช่าซื้อตกลงยกเว้นระยะเวลาดังกล่าวไว้ล่วงหน้า หากผู้เช่าซื้อไม่ยอมรับเงื่อนไขของผู้ให้เช่าซื้อรายดังกล่าว ก็จะไม่ได้รับอนุมัติการทำสัญญา ดังนั้น จึงเห็นว่าข้อตกลงให้ผู้เช่าซื้อสละสิทธิระยะเวลา ๓๐ วันดังกล่าวก็ต้องถือว่าเป็นข้อบังคับไม่ได้ และหากยอมให้ผู้เช่าซื้อสละสิทธิเรื่องระยะเวลา ๓๐ วัน หรือทำข้อตกลงยกเว้นได้ ย่อมทำให้ประกาศคณะกรรมการฯ ดังกล่าวซึ่งมุ่งคุ้มครองผู้บริโภคไม่ให้ถูกเอาเปรียบใช้ไม่ได้ในทางปฏิบัติ ทำให้ผู้เช่าซื้อไม่ได้รับความคุ้มครองตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และอาจถือว่าผู้ให้เช่าซื้อในฐานะผู้ประกอบการธุรกิจไม่ได้ใช้สิทธิแห่งตนด้วยความสุจริตโดยคำนึงถึงมาตรฐานทางการค้าที่เหมาะสมภายใต้ระบบธุรกิจที่เป็นธรรมตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๑๒

๑.๕ แม้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๔๒๔/๒๕๖๐^{๒๕} และที่ ๒๗๓๔/๒๕๖๑^{๒๖} ซึ่งวินิจฉัยในทำนองว่า ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่องให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็น

^{๒๕} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๔๒๔/๒๕๖๐ แม้ข้อเท็จจริงจะรับฟังได้ว่า จำเลยที่ ๑ ผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อ ๓ งวดติดต่อกันและโจทก์มีหนังสือลงวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๓ แจ้งให้จำเลยที่ ๑ นำค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระมาชำระภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่หนังสือฉบับนี้ส่งถึงจำเลยที่ ๑ หากพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวแล้วไม่ชำระถือว่าเป็นการบอกเลิกสัญญาซึ่งโจทก์ได้ปฏิบัติตามสัญญาเช่าซื้อเอกสารหมายเลข จ.๘ ข้อ ๑๐ (ก) แล้ว อันสอดคล้องกับประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่องให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. ๒๕๕๓ ที่ใช้บังคับในขณะนั้น อันเป็นบทบัญญัติที่คุ้มครองผู้บริโภคมิให้โจทก์บอกเลิกสัญญาก่อนครบกำหนดระยะเวลา ๓๐ วัน ก็ตาม แต่จำเลยที่ ๑ ผู้บริโภคสามารถสละสิทธิความคุ้มครองตามสัญญาดังกล่าวได้ เมื่อข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่า จำเลยที่ ๑ นำรถที่เช่าซื้อไปส่งคืนแก่โจทก์ในวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๕๓ ซึ่งเป็นวันเดียวกับวันที่ได้รับหนังสือทวงถามจากโจทก์และโจทก์รับรถที่เช่าซื้อไว้โดยมิได้ อิดเอื้อนหรือสงวนสิทธิในการเรียกค่าเสียหายหรือค่าขาดราคา ถือว่า คู่สัญญาสมัครใจเลิกสัญญากัน สัญญาเช่าซื้อไม่ได้เลิกกัน

ธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. ๒๕๔๓ ที่ใช้บังคับในขณะนั้น เป็นบทบัญญัติที่คุ้มครองผู้บริโภคมิให้โจทก์บอกเลิกสัญญาก่อนครบกำหนดระยะเวลา ๓๐ วัน จำเลยที่ ๑ ผู้บริโภคสามารถสละสิทธิความคุ้มครองตามสัญญาดังกล่าวได้ แต่ศาลยังได้วินิจฉัยต่อไปว่า จำเลยที่ ๑ นารถที่เข้าซื้อไปส่งคืนแก๊จโทกในวันเดียวกับวันที่ได้รับหนังสือทวงถามจากโจทก์ โดยโจทก์รับรถที่เข้าซื้อไว้โดยมิได้อัดเอื้อนหรือสงวนสิทธิในการเรียกค่าเสียหายหรือค่าขาดราคา สัญญาเข้าซื้อไม่ได้เลิกกันเพราะจำเลยผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าซื้อตามสัญญาเช่าซื้อ และฟังไม่ได้ว่าจำเลยที่ ๑ ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาด้วยการคืนรถยนต์ที่เข้าซื้อตามสัญญาเช่าซื้อ แต่พฤติการณ์ที่จำเลยที่ ๑ นารถที่เข้าซื้อคืนแก๊จโทกและโจทก์รับรถดังกล่าวไว้โดยมิได้อัดเอื้อนถือว่าคู่สัญญาสมควรใจเลิกสัญญาเช่าซื้อต่อกัน ผู้ให้เช่าซื้อไม่มีสิทธิเรียกค่าขาดราคา

๑.๖ หากพิเคราะห์คำพิพากษาศาลฎีกาตามข้อ ๑.๑ แล้ว เมื่อยังไม่ครบกำหนด ๓๐ วัน ผู้เช่าซื้อนารถที่เข้าซื้อมาคืน การบอกเลิกสัญญาของผู้ให้เช่าซื้อย่อมไม่เป็นผล ส่วนการบอกเลิกสัญญาตามข้อสัญญาเช่าซื้อที่ให้สิทธิผู้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาโดยนารถยนต์ที่เข้าซื้อมาคืนผู้ให้เช่าซื้อและชำระเงินทั้งปวงที่ถึงกำหนดชำระหรือที่เป็นหนี้ตามสัญญาแก๊จโทกทันที (ตามข้อตกลงในสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ส่วนใหญ่ที่จะกำหนดให้สิทธิผู้เช่าซื้อใช้เลิกสัญญาเช่าซื้อโดยนารถมาคืนเงื่อนไขดังกล่าว) ซึ่งในทางปฏิบัติไม่อาจบังคับได้ เนื่องจากผู้เช่าซื้อไม่มีเงินชำระค่าเช่าซื้อ ทั้งไม่สามารถชำระค่าเช่าซื้อต่อไปได้ จึงไม่ถือว่าเป็นผู้เช่าซื้อใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาตามข้อสัญญาโดยชอบ และเมื่อผิดนัดค่าเช่าซื้อเสียแล้วก็ไม่ถือว่าการคืนรถยนต์ที่เข้าซื้อเป็นการบอกเลิกสัญญาตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๕๗๓ เช่นกัน ดังนั้น การวินิจฉัยว่าการคืนผู้เช่าซื้อส่งมอบรถยนต์คืนยังไม่ครบกำหนด ๓๐ วัน และผู้ให้เช่าซื้อได้รับไว้ถือว่าเป็นการเลิกสัญญาโดยปริยาย สอดคล้องกับกรณีผู้เช่าซื้อผิดนัดค่าเช่าซื้อแล้ว แต่ไม่สามารถชำระหนี้ค่าเช่าซื้อต่อไปและนารถมาคืนผู้ให้เช่าซื้อ ซึ่งทั้งสองกรณีเป็นผลดีทั้งกับผู้เช่าซื้อและผู้ให้เช่าซื้อในการที่ผู้เช่าซื้อไม่มีเงินชำระค่าเช่าซื้อที่รับคืนรถ ของผู้ให้เช่าซื้อย่อมเสียหายน้อย

๑.๗ แม้การเลิกสัญญาโดยปริยายผู้ให้เช่าซื้อไม่อาจเรียกค่าขาดราคาได้ตามข้อสัญญา แต่เมื่อสัญญาเลิกกันคู่สัญญาแต่ละฝ่ายจะต้องให้อีกฝ่ายกลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๙๑ วรรคหนึ่ง และหากรถยนต์ที่คืนเสียหายมากอันส่งผลให้ขายทอดตลาดได้ราคาต่ำ กรณีนี้ผู้ให้เช่าซื้อย่อมมีสิทธิเรียกค่าเสียหายได้ตามมาตรา ๓๙๑ วรรคท้าย ที่บัญญัติว่า “การใช้สิทธิเลิกสัญญานั้น หากกระทบกระทั่งถึงสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายไม่” เทียบเคียงคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๐๘๔/๒๕๕๒ นอกจากนี้ยังมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๓๖๓/๒๕๔๕ ซึ่งวินิจฉัยว่า “เมื่อสัญญาเช่าซื้อเลิกกันคู่สัญญาแต่ละฝ่ายต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๙๑ วรรคแรก ผู้ให้เช่าซื้อจึงไม่อาจบังคับให้จำเลยที่ ๑ ชำระค่าขาดราคารถยนต์เท่ากับค่าเช่าซื้อที่ยังขาดได้ เพราะจะมีผลเท่ากับบังคับให้จำเลยที่ ๑ ปฏิบัติตามสัญญาเช่าซื้อที่เลิกกันไปแล้ว หากผู้ให้เช่าซื้อยังได้รับความเสียหายในส่วนราคารถยนต์ที่ขาด ผู้ให้เช่าซื้อสามารถเรียกได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๙๑ วรรคท้าย แต่ค่าเสียหายที่ผู้ให้เช่าซื้อเรียกได้นี้คือค่าขาดราคาไปจากราคารถยนต์ที่แท้จริง ไม่ใช่ค่าขาดราคาไปจากราคาตามสัญญาเช่าซื้อ” ซึ่งจะแก้ปัญหาวินิจฉัยว่าผู้ให้เช่าซื้อซึ่งมิใช่ฝ่ายผิดสัญญา แต่ไม่อาจเรียกค่าขาดราคาตามข้อสัญญาได้จะได้รับการบรรเทาความเสียหาย โดยผู้ให้เช่าซื้อที่มีหน้าที่ต้องพิสูจน์

ตามสัญญา ข้อ ๑๐ (ก) นอกจากนี้ไม่ปรากฏว่า จำเลยที่ ๑ มีหนังสือบอกเลิกสัญญาโดยบอกกล่าวล่วงหน้าให้โจทก์ทราบไม่น้อยกว่า ๗ วัน และโจทก์มิได้เข้าซื้อแจ้งหรือสงวนสิทธิในการเรียกค่าขาดราคาจากจำเลยที่ ๑ แต่อย่างใด จึงฟังไม่ได้ว่า จำเลยที่ ๑ บอกเลิกสัญญาเช่าซื้อตามสัญญาข้อ ๑๓ แต่พฤติการณ์ที่ จำเลยที่ ๑ นารถที่เข้าซื้อไปคืนแก๊จโทกและโจทก์รับรถดังกล่าวไว้โดยมิได้อัดเอื้อน ถือได้ว่าคู่สัญญาสมควรใจเลิกสัญญาเช่าซื้อต่อกัน โจทก์จึงไม่มีสิทธิเรียกค่าขาดราคาจากจำเลยทั้งห้า

๒๖

ศาลฎีกาวินิจฉัยทำนองเดียวกับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๔๒๔/๒๕๖๐

เรื่องค่าเสียหายให้ปรากฏ แต่อย่างไรก็ตามมีความเห็นในอีกด้านหนึ่งว่า ข้อเท็จจริงคดีนี้ผู้ให้เช่าซื้อฟ้องเรียกค่าเสียหายเพียงค่าขาดราคาและค่าขาดประโยชน์ระหว่างที่ยังไม่ได้รถยนต์ที่เช่าซื้อคืน จึงไม่อาจกำหนดค่าเสียหายอื่นได้อีก

๑.๘ แม้การวินิจฉัยว่าคู่สัญญาสมัครใจเลิกสัญญาโดยปริยายจะทำให้ผู้ให้เช่าซื้อไม่มีสิทธิเรียกค่าขาดราคาตามสัญญาเช่าซื้อที่เลิกกันไปก็ตาม แต่ศาลฎีกาก็ได้วางแนวไว้ว่า หากขณะที่ผู้ให้เช่าซื้อได้รับรถคืน ผู้ให้เช่าซื้อได้สงวนสิทธิเรียกค่าเสียหายอื่น ๆ ไว้ ผู้ให้เช่าซื้อยังมีสิทธิเรียกค่าเสียหาย ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้ให้เช่าซื้อที่จะต้องสงวนสิทธิในการเรียกค่าเสียหายไว้ เทียบเคียงคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๑๘๐/๒๕๕๘ และที่ ๔๖๐๗/๒๕๖๒

๒. ข้อพิจารณาว่า ผู้ให้เช่าซื้อใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาเพราะผู้เช่าซื้อเป็นฝ่ายผิดนัดผิดสัญญา ผู้ให้เช่าซื้อไม่มีสิทธิเรียกค่าขาดราคา มีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ ผู้ให้เช่าซื้อเป็นฝ่ายผิดนัดผิดสัญญา ผู้ให้เช่าซื้อมีหนังสือบอกกล่าวทวงถามและบอกเลิกสัญญาโดยระบุว่าหากไม่ชำระหนี้ที่ค้างชำระภายใน ๓๐ วัน ให้ถือว่าเป็นการบอกเลิกสัญญา การที่ผู้ให้เช่าซื้อได้รับหนังสือดังกล่าวแล้ว แต่ไม่ชำระค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระภายในระยะเวลาที่ระบุไว้ในหนังสือ กลับนำรถยนต์ที่เช่าซื้อไปคืนผู้ให้เช่าซื้อ โดยในทางปฏิบัติผู้ให้เช่าซื้อจะให้ผู้เช่าซื้อทำหนังสือแสดงเจตนาคืนรถยนต์ ซึ่งจะมีข้อความว่าผู้เช่าซื้อยอมรับว่าผิดนัดชำระหนี้และได้รับหนังสือบอกเลิกสัญญาแล้ว แต่ประสงค์จะคืนรถยนต์ที่เช่าซื้ออันเป็นการแสดงว่าผู้เช่าซื้อคืนรถยนต์โดยสมัครใจไม่ถูกบังคับข่มขู่ พฤติการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้ให้เช่าซื้อไม่ประสงค์จะเช่าซื้อและชำระค่าเช่าซื้อต่อไป เป็นการละเลยเสียไม่ปฏิบัติตามหนังสือบอกกล่าวตามข้อตกลงในสัญญาเช่าซื้อ และถือว่าเป็นการสละสิทธิระยะเวลา ๓๐ วัน ตามหนังสือบอกกล่าว โดยไม่มีเหตุต้องรอให้พ้นกำหนดเวลา ๓๐ วัน เสียก่อนแล้วผู้ให้เช่าซื้อจะมีสิทธิรับรถยนต์คืนได้ (ซึ่งในเรื่องการสละสิทธิก็มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๔๒๔/๒๕๖๐ และที่ ๒๗๓๔/๒๕๖๑ ตามข้อ ๑.๕ วินิจฉัยสนับสนุนว่า จำเลยที่ ๑ ผู้บริโภคสามารถสละสิทธิความคุ้มครองตามสัญญาดังกล่าวได้) ทั้งการที่ผู้เช่าซื้อนำรถยนต์ไปคืนผู้ให้เช่าซื้อ ก็เป็นการปฏิบัติหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในข้อสัญญา และหนังสือบอกกล่าวทวงถามโดยชอบแล้ว ดังนั้น การที่ผู้เช่าซื้อส่งมอบรถคืนถือว่าเป็นการยินยอมให้ผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญาตามข้อสัญญาเนื่องจากผู้เช่าซื้อเป็นฝ่ายผิดนัดผิดสัญญา ผู้ให้เช่าซื้อควรมีสิทธิเรียกค่าขาดราคาได้ไม่จำต้องโต้แย้งคัดค้านหรือสงวนสิทธิในการเรียกค่าเสียหายแต่อย่างใดอีก

๒.๒ หากตีความว่าเลิกสัญญากันโดยปริยาย ผู้ให้เช่าซื้อซึ่งมิใช่ฝ่ายผิดสัญญา แต่ไม่อาจเรียกค่าขาดราคาตามข้อสัญญาได้ และจะเป็นผลให้เมื่อผู้เช่าซื้อนำรถยนต์มาคืน ผู้ให้เช่าซื้อต้องปฏิเสธไม่รับคืน และรอให้พ้นกำหนดเวลา ๓๐ วันแล้วจึงไปติดตามยึดรถยนต์คืนในภายหลัง หรือให้ผู้เช่าซื้อนำรถยนต์มาคืนภายหลังครบกำหนด ๓๐ วัน ซึ่งไม่เป็นผลดีแก่คู่สัญญาทั้งสองฝ่าย ทำให้ผู้ให้เช่าซื้อต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการไปติดตามรถยนต์คืนจากผู้เช่าซื้อในภายหลัง ซึ่งค่าใช้จ่ายส่วนนี้ผู้ให้เช่าซื้อจะไปฟ้องเรียกจากผู้เช่าซื้อ และหากผู้ให้เช่าซื้อไม่สามารถติดตามรถยนต์คืนได้หรือผู้เช่าซื้อไม่นำรถยนต์คืน ผู้ให้เช่าซื้อก็เสียโอกาสในการนำรถยนต์ที่เช่าซื้อมาขายทอดตลาดเพื่อบรรเทาความเสียหาย และต่อมาหากผู้ให้เช่าซื้อฟ้องเรียกรถยนต์คืนจากผู้เช่าซื้อฐานผิดสัญญาพร้อมกับเรียกค่าขาดประโยชน์จากการใช้รถในช่วงที่รถยนต์ที่เช่าซื้ออยู่ในความครอบครองของผู้เช่าซื้อ ซึ่งผู้เช่าซื้อก็ต้องมีความรับผิดชอบในส่วนนี้ ตลอดเวลาที่ครอบครองใช้รถอยู่ ซึ่งหากผู้เช่าซื้อคืนรถยนต์ไปตั้งแต่แรกก็ไม่ต้องมีความรับผิดชอบเพิ่มขึ้น และหากผู้ให้เช่าซื้อติดตามยึดรถยนต์คืนในภายหลังในระยะเวลาที่ล่าช้าออกไป ยิ่งก่อให้เกิดความ

เสียหายแก่รถยนต์ที่เช่าซื้อและทำให้ขายทอดตลาดได้ราคาต่ำ อันเป็นผลให้ ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดชอบในค่าขาดราคาสูงยิ่งขึ้นไปอีก

๒.๓ แม้เงื่อนไขสัญญาเช่าซื้อเกี่ยวกับกำหนดระยะเวลา ๓๐ วัน ถูกกำหนดให้มีตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาเรื่องให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ.๒๕๕๕ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.๒๕๖๑ ซึ่งหากไม่ใช่ข้อสัญญาดังกล่าวหรือใช้ข้อสัญญาดังกล่าวแต่ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขของประกาศ มาตรา ๓๕ ตรี ให้ถือว่าสัญญานั้นใช้ข้อสัญญาดังกล่าวหรือใช้ข้อสัญญาดังกล่าวตามเงื่อนไขนั้นแล้วแต่กรณี ก็ตาม แต่มีข้อพิจารณาว่า การที่ผู้เช่าซื้อคืนรถยนต์ภายในกำหนดเวลา ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือบอกกล่าว นำจะถือได้ว่าเป็นการสละสิทธิระยะเวลาหนังสือบอกกล่าวของผู้ให้เช่าซื้อแล้ว ไม่ควรตีความว่าเป็นการใช้ข้อสัญญาที่ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขของสัญญาในส่วนของผู้เช่าซื้อ เนื่องจากระยะเวลา ๓๐ วัน เป็นข้อกำหนดคุ้มครองผู้เช่าซื้อ โดยบังคับให้ผู้เช่าซื้อต้องไม่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์นี้ กล่าวคือ ผู้เช่าซื้อไม่อาจสละสิทธิระยะเวลา ๓๐ วัน เพื่อให้สัญญามีผลเลิกกันก่อนกำหนดระยะเวลา เพื่อให้ผู้ให้เช่าซื้อจึงมีสิทธิติดตามรถยนต์คืนหรือฟ้องผู้เช่าซื้อเพื่อเรียกรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนก่อนครบกำหนดได้ แต่ข้อสัญญาดังกล่าวไม่ห้ามผู้เช่าซื้อที่จะสละความคุ้มครองเสียเองเพื่อให้สัญญาเลิกกันตามความคุ้มครอง ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นผลดีกับคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย แต่ต้องเป็นการสละโดยสมัครใจ ไม่ถูกบังคับข่มขู่ หากผู้เช่าซื้อทราบสิทธิและความรับผิดชอบของตนดี แต่ไม่ตั้งใจหรือไม่ประสงค์จะหน่วงเวลาไว้ มิเช่นนั้นก็จะเกิดกรณีผู้ให้เช่าซื้อปฏิเสธไม่รับรถคืนก่อนครบกำหนดเวลา ๓๐ วัน ตามข้อ ๒.๒

๒.๔ กรณีผู้เช่าซื้อชำระค่าเช่าซื้อเพียง ๑ งวด หากถือว่าสมัครใจเลิกสัญญา ผู้ให้เช่าซื้อจะไม่ได้รับค่าขาดราคา ซึ่งทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจต้องเสียหายอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีรถที่เช่าซื้อเป็นรถใหม่ เนื่องจากราคารถยนต์ที่เช่าซื้อจะลดลงอย่างมาก

๕. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

๕.๑ กรณีการเลิกสัญญาเช่าซื้อโดยปริยาย ตามข้อ ๓.๔.๑ , ๓.๔.๒ และ ๓.๔.๓ ข้างต้นศาลฎีกาวินิจฉัย ให้ผู้ให้เช่าซื้อต้องปฏิบัติตามข้อสัญญาในส่วนการเลิกสัญญาของผู้ให้เช่าซื้อที่กำหนดตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ฯ โดยถูกต้องครบถ้วน ทั้งนี้เพื่อความเป็นธรรมและคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งอยู่ในฐานะผู้เสียเปรียบไม่มีอำนาจต่อรอง ซึ่งเป็นการวินิจฉัยสอดคล้องกับเจตนารมณ์ในการตรากฎหมายของภาครัฐที่มุ่งคุ้มครองผู้บริโภค

๕.๒ ส่วนข้อ ๓.๔.๔ เป็นปัญหาที่ว่า การที่ผู้เช่าซื้อสละสิทธิระยะเวลา ๓๐ วันตามหนังสือบอกกล่าวทวงถามของผู้ให้เช่าซื้อโดยการคืนรถที่เช่าซื้อให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อก่อนครบกำหนด ถือว่าเป็นการใช้ข้อสัญญาเช่าซื้อที่ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขของประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ฯ ตาม มาตรา ๓๕ ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค ฯ หรือไม่ ซึ่งตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาในปัจจุบัน ศาลฎีกายึดถือข้อสัญญาระยะเวลา ๓๐ วันดังกล่าวโดยเคร่งครัด ไม่อาจตีความว่าสามารถสละหรือยกเว้นได้ สัญญา ยังไม่เป็นผลเลิกกันเพราะผู้ให้เช่าซื้อบอกเลิกสัญญา แต่ถือว่าคู่สัญญาสมัครใจเลิกสัญญาโดยปริยาย เป็นผลให้ผู้ให้เช่าซื้อไม่อาจเรียกค่าขาดราคาได้ จากคำพิพากษาดังกล่าวเป็นเหตุให้ผู้บริโภคในฐานะผู้เช่าซื้อที่ไม่สามารถผ่อนชำระค่าเช่าซื้อจนครบสัญญา(ซึ่งในอนาคตอันใกล้คาดว่าจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมากเนื่องจากผลกระทบจากสถานการณ์ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-๑๙) จะต้องอาศัยช่องว่างดังกล่าวนำรถยนต์ที่เช่าซื้อมาคืนก่อนครบกำหนดระยะเวลาตามหนังสือบอกกล่าวทวงถามฯ เพื่อที่จะไม่ต้องรับผิดชอบชำระค่าขาดราคา ซึ่งย่อมส่งผลกระทบกับผลประโยชน์ของผู้ประกอบการของผู้ประกอบธุรกิจเช่าซื้อ ทั้ง ๆ ที่ไม่มีข้อเท็จจริงที่แสดงว่าผู้ให้เช่าซื้อในฐานะผู้ประกอบการธุรกิจใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ที่ดีโดยไม่สุจริต ไม่คำนึงถึงมาตรฐานทางการค้าที่เหมาะสมภายใต้ระบบธุรกิจที่เป็นธรรม ตามมาตรา ๑๒ แห่ง

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.๒๕๕๑ และแม้จะมีข้อเถียงว่าผู้ให้เข้าซื้อสามารถปฏิเสธไม่รับรถยนต์คืนโดยพลักให้ผู้เข้าซื้อนำรถยนต์กลับไปก่อนและต้องรอให้พ้นกำหนด ๓๐ วัน ผู้ให้เข้าซื้อจะไปติดตามคืนในภายหลัง ก็เห็นได้ว่าผู้ให้เข้าซื้อคงปฏิบัติได้ยาก เพราะผู้ให้เข้าซื้อย่อมไม่อาจคาดการณ์ได้ว่าหากให้ผู้เข้าซื้อนำรถยนต์กลับไปผู้ให้เข้าซื้อสามารถติดตามรถยนต์คืนมาได้หรือไม่ หรือผู้เข้าซื้อจะนำรถยนต์มาคืนหรือไม่ ผู้ให้เข้าซื้อจะต้องรับรถที่เข้าซื้อเพื่อนำไปขายทอดตลาดบรรเทาความเสียหายไว้ก่อน ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่าปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการบังคับใช้และตีความข้อสัญญาเข้าซื้อรถยนต์ที่มุ่งคุ้มครองผู้บริโภคอย่างเคร่งครัด แต่ไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติ ไม่เป็นธรรมแก่ผู้ประกอบการธุรกิจที่สุจริต ทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าซื้อใช้ช่องทางกฎหมายเพื่อไม่ต้องรับผิดชอบในค่าขาดราคา ทั้งๆ ที่ตนเป็นผู้ผิดนัดผิดสัญญา ดังนั้น หากในอนาคตศาลฎีกายังไม่เปลี่ยนแนวคำวินิจฉัย เห็นควรที่ผู้ประกอบการธุรกิจเข้าซื้อจะเสนอให้คณะกรรมการว่าด้วยสัญญาพิจารณาแก้ไขประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เข้าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์ ในส่วนสาระสำคัญและเงื่อนไขการเลิกสัญญาข้อ ๔ (๔) โดยให้ผู้บริโภคยินยอมให้ผู้ให้เข้าซื้อเลิกสัญญาก่อนครบกำหนดระยะเวลา ๓๐ วัน ตัวอย่างข้อสัญญาที่แก้ไข เช่น “ในกรณีผู้เข้าซื้อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อรายงวดสามงวดติด ๆ กัน และผู้ให้เข้าซื้อมีหนังสือบอกกล่าวผู้เช่าซื้อให้ใช้เงินรายงวดที่ค้างชำระนั้นภายในเวลาอย่างน้อยสามสิบวันนับแต่วันที่ผู้เช่าซื้อได้รับและผู้เช่าซื้อละเลยเสียไม่ปฏิบัติตามหนังสือบอกกล่าวนั้น ผู้ให้เข้าซื้อจะมีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อได้ แต่ไม่ตัดสิทธิผู้เช่าซื้อที่จะยินยอมให้ผู้ให้เข้าซื้อเลิกสัญญา โดยนำทรัพย์สินที่เช่าซื้อมาก่อนครบกำหนดสามสิบวันนับแต่วันที่ผู้เช่าซื้อได้รับหนังสือบอกกล่าว และถือว่ากรณีดังกล่าวผู้ให้เข้าซื้อใช้สิทธิเลิกสัญญาตามสัญญาข้อนี้” หรือ “ในกรณีผู้เช่าซื้อผิดนัดชำระค่าเช่าซื้อรายงวดสามงวดติด ๆ กัน และผู้ให้เข้าซื้อมีหนังสือบอกกล่าวผู้เช่าซื้อให้ใช้เงินรายงวดที่ค้างชำระนั้นภายในเวลาอย่างน้อยสามสิบวันนับแต่วันที่ผู้เช่าซื้อได้รับและผู้เช่าซื้อละเลยเสียไม่ปฏิบัติตามหนังสือบอกกล่าวนั้น ผู้ให้เข้าซื้อจะมีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อได้ และหากผู้เช่าซื้อนำรถที่เช่าซื้อไปคืนผู้ให้เข้าซื้อก่อนครบกำหนดสามสิบวันนับแต่วันที่ผู้เช่าซื้อได้รับหนังสือ ถือว่าผู้เช่าซื้อละเลยเสียไม่ปฏิบัติตามหนังสือบอกกล่าวนั้นด้วย”

บรรณานุกรม

จิต เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและสัญญา, พิมพ์ครั้งที่ ๗ แก้ไขเพิ่มเติม
โดยดาราพร ธีระวัฒน์ (โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖)

ไตรรัตน์ เกื้อสกุล, สัญญาเช่าซื้อที่ไม่เป็นธรรมกับการคุ้มครองผู้บริโภค น. ๑๔ ถึง ๑๕
file:///C:/Users/COJ/Downloads/๒๕๕๗-๑๒๖.pdf

ไพฑูริศ เอกจริยกร, คำอธิบายกฎหมายเช่าทรัพย์ - เช่าซื้อ, พิมพ์ครั้งที่ ๕ (กรุงเทพมหานคร :
วิญญูชน, ๒๕๔๐)

ศนันท์กรณ โสทธิพันธุ์, คำอธิบายนิติกรรม - สัญญา, พิมพ์ครั้งที่ ๒๑ (กรุงเทพมหานคร :
วิญญูชน, ๒๕๖๐)

